

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
КАФЕДРА НІМЕЦЬКОЇ ТА ФРАНЦУЗЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ**

До захисту допустити
Зав. кафедри

«__»_____2021_р.

**«ТЕНДЕНЦІЇ У РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ПРОФЕСІОНІМІВ У
НІМЕЦЬКІЙ МОВІ»**

Кваліфікаційна робота здобувача
вищої освіти другого
(магістерського) рівня вищої
освіти освітньо– професійної
програми «Філологія. Мова та
література (німецька)»
Соловйової Альони
Олександрівни

Науковий керівник: Гутникова
Алла Володимирівна
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри німецької та
французької філології
Маріупольського державного
університету

Рецензент: Висоцька Ганна
Віталіївна, кандидат філологічних
наук, доцент ДВНЗ
«Приазовський державний
технічний університет», завідувач
кафедри перекладу

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою _____

Секретар ЕК _____

«__»_____20__р.

Маріуполь – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ПРОФЕСІОНІМІВ (ПРОБЛЕМИ НОМІНАЦІЇ, КАТЕГОРИЗАЦІЇ, КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ).....	9
1.1. Антропоцентризм сучасної лінгвістики.....	9
1.2. Ономасіологічний підхід до дослідження мовних явищ.....	19
1.3. Теорія номінації в світі когнітивної лінгвістики	20
1.4. Вплив об'єктивних та суб'єктивних факторів на утворення найменувань осіб за професією	26
1.5. Мовна і концептуальна картини світу і їх взаємодія	28
Висновки до розділу 1	33
РОЗДІЛ 2. СИНХРОННИЙ І ДІАХРОНІЧНИЙ АНАЛІЗ НІМЕЦЬКИХ НАЙМЕНУВАНЬ ОСІБ ПО ПРОФЕСІЇ	37
2.1. Статус і функції НОП як фрагмента лексикону. Визначення поняття «найменування особи за професією»	37
2.2. Досвід соціологічної класифікації НОП.....	44
2.3. Структурно– словотворча класифікація найменувань осіб за професією.....	45
2.4. Основні словотворчі моделі і способи їх формування	46
Висновки до розділу 2	49
РОЗДІЛ 3. КОГНІТИВНІ ТА ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИ АСПЕКТИ НОП	53
3.1 Когнітивний підхід до аналізу НОП	53
3.2 Концепт стосовно дослідження НОП	55
3.3 Проблеми категоризації та концептуалізації	57
3.4 Лінгвокогнітивна репрезентація сучасних німецьких професіоністів	61
Висновки до розділу 3	65

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75

ВСТУП

Робота присвячена всебічному вивченню структури, семантики і функціонуванню найменувань осіб за професією в лінгво–культурному та соціальному контексті сучасної німецької мови з урахуванням когнітивного підходу до мовної семантики.

Актуальність обраної теми обумовлена необхідністю вивчення активних процесів словотворення і номінацій в німецькій мові, які обумовлені глибокими змінами в економічному, соціальному і культурному розвитку Німеччини. Еволюційні процеси в суспільстві найтіснішим чином пов'язані з розвитком мови і отримують в ньому реальне і адекватне втілення. Важним в теоретичному і практичному плані є аналіз найменувань осіб за професією (далі НОП), що з'явилися в нових соціально– історичних умовах Німеччини в процесі соціально– економічного розвитку країни. Характерні для найменувань осіб за професією динамічні процеси неологізації, архаїзації, синонімізації, евфемізації роблять цю проблему актуальною для сучасної лінгвістики.

Об'єктом дослідження є номінативні одиниці німецького лексикону – слова і словосполучення, що служать як НОП (близько 1600 лексичних одиниць).

Предметом дослідження є опис і аналіз корпусу НОП з когнітивних і лінгво– культурологічних позицій, відображення змін, що відбуваються в лексиці німецької мови і пов'язаних з появою нових професій на ринку праці.

Мета дослідження полягає в комплексному описі структури, семантики і функціонування НОП з позицій когнітивної лінгвістики і лінгво– культурологічного аналізу мовних явищ. В роботі аналізуються оціночний характер, тенденції розвитку даної лексики, що відображають процеси інтернаціоналізації і глобалізації в сучасному світовому співтоваристві. У дисертації запропоновані взаємопов'язані класифікації професіонімов (структурно–словотворча, соціологічна, лінгво–культурологічна, хронологічна класифікації).

Мета передбачає вирішення наступних **завдань**:

1. визначити (максимально широко) і систематизувати корпус лексичних одиниць, що відноситься, їхня до ономаσιологическими групі «Найменування осіб за професією»;
2. виділити підгрупу найменувань нових професій і нових синонімів для позначення відомих професій; досліджувати динаміку розвитку та інноваційні процеси в області НОП;
3. обґрунтувати комплексну класифікацію професіонімов, виділивши при цьому когнітивні і структурні моделі НОП;
4. дослідити когнітивні і лінгвокультурологічні аспекти НОП, в тому числі їх гендерний аспект (особливості структури та семантики НОП чоловічої і жіночої статі);
5. вивчити дію механізмів лексичної номінації в області постійно змінюється читача сфери – найменувань осіб по професії;
6. встановити основні тенденції розвитку професіонімов в системі німецької мови.

Для вирішення поставлених завдань застосовуються сучасні **методи дослідження**: дефініційний аналіз, когнітивна методика, фреймовий і прототиповий аналіз, лінгвокультурологічні прийоми аналізу. при обробці емпіричного матеріалу використовуються сучасні методи і термінологія когнітивістики і лінгвокультурології (поняття концепту, фрейму, прототипу, лінгвокультуреми і ін.), методи параметричного, соціолінгвістического, гендерного аналізу, кількісні підрахунки.

Теоретична значимість роботи визначається тим, що вона дозволяє вирішити задачу систематизації та кодифікації важливого фрагмента німецького лексикону з використанням сучасних методів і прийомів аналізу мовних одиниць, збагачує новими даними теорії номінації, словотворення і неологизації.

Практична цінність роботи полягає в тому, що результатиткомплексного аналізу НОП в сучасній німецькій мові, опис процесів сінонімізації,

евфемізації і тенденції розвитку даної ономаσιологическими групи, а також додаток, що містить переклад назв новітніх професій на російську мову, рекомендуються використовувати в теоретичних курсах з лексикології і словотвору німецької мови, при написанні дипломних і курсових робіт, в практиці підготовки перекладачів, при складанні навчальних посібників, словників і довідників.

Апробація результатів роботи: основні результати кваліфікаційної роботи були представлені на Декаді студентської науки Маріупольського державного університету.

Публікації. Основні положення та висновки кваліфікаційної роботи висвітлено в тезах:

1. Соловйова А.О. Антропоцентризм сучасної лінгвістики. Найменування особи як об'єкт лінгвістичних досліджень // Маріупольський молодіжний науковий форум : традиційні й ноїтні аспекти дослідження і викладання іноземних мов і літератури. Матеріали 4 науково практичної інтернет-конференції студентів, аспірантів, і молодих учених (30 березня 2021 р.) / за заг. ред. Ю.М. Кажан. – Маріуполь : МДУ, 2021. – 57 с.

2. Соловйова А.О. Антропоцентризм сучасної лінгвістики. Найменування особи як об'єкт лінгвістичних досліджень. // Дебют. Збірник тез доповідей студентів факультету іноземних мов за результатами участі у Декаді студентської науки – 2021 / за заг. ред. д. політ. н., проф. М.В. Трофименко, д. е. н., проф. О. В. Булатової. – Маріуполь, 2021, 139–141 с.

та **статті:** Соловйова А.О. Zusammenengesetzte Berufsbezeichnungen im heutigen Deutschen // Півдний архів (філологічні науки). № 88. Херсон, 2021.

Структура та обсяг курсової роботи. Структура та обсяг курсової роботи визначені її метою та завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи

становить 83 сторінок, з яких 70 сторінок складають основний текст, 8 сторінок – список використаних джерел, що налічує 110 позицій.

У вступі обґрунтовано актуальність теми кваліфікаційної роботи, сформульовано мету і завдання, визначено теоретико-методологічну основу дослідження, подано відомості про апробацію роботи.

У першому розділі дається теоретичне обґрунтування дослідження найменувань осіб за професією, розглядаються з сучасних позицій проблеми номінації, категоризації, концептуалізації, підводиться підсумок попередніх досліджень в цій області.

Другий розділ носить дослідницький характер, визначаються статус і функції найменувань осіб по професії, дається структурна, соціологічна, семантична, хронологічна класифікації досліджуваних одиниць.

У третьому розділі досліджуємо когнітивні та лінгвокультурологічні аспекти НОП.

У висновках узагальнені основні результати дослідження.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ПРОФЕСІОНІМІВ (ПРОБЛЕМИ НОМІНАЦІЇ, КАТЕГОРИЗАЦІЇ, КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ)

1.1 Антропоцентризм сучасної лінгвістики

Тематична група лексики, що позначає людини по його професійної діяльності, викликає неослабний інтерес як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників вже протягом тривалого періоду часу. Перші значні дослідження в даній області були зроблені у вітчизняній лінгвістиці вже з 60-х років минулого століття. Тут, в першу чергу, необхідно назвати докторську дисертацію А.І. Моїсеєва «Назви осіб за професією в сучасній російській мові». У ній вперше дається глибокий аналіз організації НОП з точки зору їх структури і семантики. На прикладі офіційно прийнятих номінацій, розроблені основні методи ономазіологічного аналізу і було створено теоретичну базу для подальших досліджень в даній області. У роботі В. Л. Воронцової офіційні найменування професій розглядаються в російській мові з точки зору їх змін в плані діахронії. При цьому їх еволюційні зміни описуються як результат слідства соціальних факторів. У докторській дисертації Л. А. Шкатова «Термінологічні найменування осіб в російській мові» здійснюється історико-ономазіологічний аналіз НОП, розробляються принципи їх лінгвістичної уніфікації. Крім методів і прийомів ономазіологічного аналізу в даній роботі були використані також елементи соціолінгвістичного аналізу [72, 18– 60].

Наступні роботи, в основному також спеціалізованої вченої плану, присвячені аналізу деяких спеціальних питань у рамках досліджуваної проблематики. Так, в дисертації М. Халілової розглядається структурна характеристика найменування осіб за професією в англійській мові. Ономазіологічними закономірностям освіти і функціонування НОП також на матеріалі англійської мови присвячена кандидатська дисертація Т.С. Давидової. При цьому основна увага в даному дослідженні приділяється

розгляду похідних НОП, виявляється їх реляційна структура в термінах падежної граматики. Також з позицій ономазіології з метою визначення реляційної структури розглядаються похідні іменники з предметним значенням в англійській мові, в тому числі і назви осіб за професіями в докторській дисертації В.І. Шадріна [16, с.45]. Крім досліджень, виконаних на матеріалі англійської мови, цілий ряд спеціальних питань у цій галузі розглядаються і в роботах філологів– русистів. Зокрема, типам номінацій для позначення статусів особи присвячена робота Н.І. Мігірін. Словотворчий– семантичний аспект відсубстантивних найменувань осіб розглядається в кандидатській дисертації В.В. Горбань. У дисертаційному дослідженні В. Шажковой аналізується семантика російських похідних іменників з суфіксами – ник / ик, – ница. Словотворчим синонімів в сфері найменувань особи в сучасній російській мові присвячена докторська дисертація М. Журек. Виділяється ще один напрямок у вивченні НОП, виконане на матеріалі певної професії або якої– небудь однієї конкретної області людської діяльності. Так, вивчення найменувань спортсменів в російській мові присвячена кандидатська дисертація А.С. Авакової. Семантичний і словотворчий характеристика найменувань осіб за професією в текстильному виробництві розглядається в статті В.М. Петрунін [90, 18– 60].

Номінації осіб за професією в області будівельної справи і ремесла в пам'ятках писемності XIV– XVI століть розглядає в своїй кандидатській дисертації Ж.А. Закупра. Найменування осіб творчих професій в англійській мові були предметом спеціального дослідження в кандидатській дисертації Ю.Ф. Бернацької. Останні описуються з позицій ономазіологічного підходу, крім цього в даній роботі порушується також функціональна характеристика відповідних номінацій. А в дисертаційному дослідженні Л.М. Маляренко, виконаному на матеріалі російської мови, основна увага приділяється вивченню найменування осіб педагогічних професій.

На матеріалі німецької мови група НОП розглядалася, перш за все, в роботах німецьких філологів. Одним з перших таких досліджень є робота Е.

Оксаар «Berufsbezeichnungen im heutigen Deutsch», яка є соціосемантичним порівняльним дослідженням [45, с. 60]. При цьому в даній роботі в якості порівняння залучаються відповідні номінації з шведської мови. У роботах Вольфганга Фляйшер і його колег в кінці 80–х років проводився словотвірний аналіз НОП на матеріалі німецької мови в НДР.. Самі НОП поділялися на *Ausbildungsberufe* (професії, які вимагають наявності спеціальної підготовки); *Anlernberufe* (професії, без відповідної спеціальної підготовки); розглядалися професійні групи і позначення жіночих професій. Поряд з цим можна відзначити роботу І. Барц, яка також розглядала відповідні номінації в словотвірному аспекті. У вітчизняній лінгвістиці другої половини минулого століття група НОП, виконана на матеріалі німецької мови, є менш вивченою. Так, можна назвати лише роботу А.А. Бекбалаева, присвячену дослідженню типових механізмів створення найменувань осіб і колективів. У даній роботі, крім цього аспекту, розглядається також і функціонування цієї лексики в різних типах текстів [100, с. 60].

Пізніше, в 90–і роки і в даний час, особливо популярними стали дослідження, присвячені найменувань осіб жіночої статі. Вони стали займати центральне місце в дослідженнях лінгвістів в зв'язку з так званим тендерним питанням. НОП є відкритою лексичну підсистему мови. Так як з плином часу змінюються кількісні і якісні характеристики професійної діяльності, в складі найменувань професій відбуваються часткові зміни, які охоплюють кілька факторів. Частина слів виходить з ужитку, оскільки постійно відбуваються зміни в житті суспільства і перестають існувати явища, які вони позначали, а, отже, відпадає потреба в їх номінації. Окремі слова застарівають повільно, інші більш швидко. Так, відбулося зникнення окремих найменувань професій, наприклад: *der Besenbinder, der Pfeilmacher, der Fuhrmann, der Kohlenbrenner* і інші [72, 18– 60].

Старіння (архаїзація) найменувань професій відбувається не тільки в результаті зникнення відповідних об'єктів номінації, а й в результаті витіснення одних слів іншими, конкуренції синонімічних лексичних одиниць,

які більш точно відображають специфіку об'єкта найменування. Так, наприклад, в сучасному суспільстві більш поширене найменування: *die Verkäuferin*, що замінило найменування *die Ladnerin*, замість *der Schuster* стали вживати *der Schuhmacher*, замість *der Museumsdiener – der Museumsaufseher* і, нарешті, найменування *der Straflinwart*, яке прийшло на зміну *der StraBenkehrer*.

Деякі найменування професій отримали нове смислове наповнення, наприклад: *der Brauer* – раніше це служило найменуванням особи, яка провадила весь процес приготування пива, в даний час це найменування фахівця, який контролює даний процес; *die Wascherin* – раніше це було найменуванням прачки, жінки, яка прала білизну, сьогодні це найменування фахівця з обслуговування відповідного обладнання; *der Schleifer* – раніше це служило найменуванням людини, який ходив по дворах і пропонував свої послуги по заточуванню гострих предметів, сьогодні це найменування фахівця, який працює на верстаті (точило) на підприємстві або в майстерні. Слід зазначити, що зникає набагато менше позначень, набагато більше нових найменувань професій з'являються, що обумовлено бурхливим розвитком виробництва, суспільно– політичних, культурних відносин, науково– технічного співробітництва. Так, наприклад, з впровадженням комп'ютерних технологій в різні сфери діяльності, виникло багато нових найменувань професій, пов'язаних з роботою на комп'ютері: *der PC– Spezialist, der PCechniker, der Software– Ingenier, der Software– Programmierer, der System– / Netzwerkmanager, der System– Operator, der Systeminformatiker, der Systemanalytiker, der Web– Assistent* і інші [11, 18– 45].

Поява нових найменувань професій перетинається з процесами запозичення: *der Fashion assistant, der Media Buyer, der Key Account Manager, der Poissonier, der Low Visionrainer, der Availability Manager, der Air Traffic Controller* і інші.

Світ праці постійно змінюється, а це, в свою чергу, веде і до змін в положеннях про освіту. Зміни стосуються не тільки самої трудової діяльності,

а й її позначень. В останні роки з'явилося багато нових професій і спеціальностей, деякі з них були визнані застарілими, в інших же змінилися виконувані завдання. Все це знаходить своє відображення в читача сфері. Ознака статі особи виражений в німецькій мові досить експліцитно за допомогою спеціалізованих словотворчих засобів. І лише для незначної частини НОП в якості вказівки статі особи виступають граматичні (морфологічні) кошти [34, с. 56]. Самим універсальним граматичним способом передачі родової приналежності особи виступає формальний показник – визначений артикль. У таких випадках рід граматичний збігається з родом біологічним. Так, певний артикль використовується для позначення осіб чоловічої статі в наступних номінаціях: *der Diatkoch, der Schiffarzt i der Industrieschmied* (німецькі назви); *Jockey, Host i Script* (запозичені найменування).

Певний артикль виступає також єдиним засобом вираження як чоловічого, так і жіночої статі особи і в складних іменників, опорний компонент яких є причастям I або II. Такі номінації запрограмовані на вживання як в формі чоловічого роду, так і в формі жіночого роду, наприклад: *der / die Steuerfachangestellte, der I die Filmschaffende, der I die Buhenschaffende* і інші [72, 18– 60].

Фактичний матеріал налічує 57 подібних імен осіб за професією. Потенційна можливість використовувати такі іменування в обох формах реалізується не завжди, «обмеження» на вживання будь-якої однієї з граматичних форм накладаються позамовною дійсністю: *der Zivilbeauftragte I die Zivilbeauftragte* (Федотова 1999: 9). 22 найменування (з компонентом – kraft) представляють собою нейтральні форми, наприклад: *Fachkraft fur Abwassertechnik, Fachkraft fur Lebensmitteltechnik, Reinigungskraft, Allround Burokraft* і інші. Вони можуть бути використані по відношенню як до чоловіка, так і до жінки [89 , с. 101].

До числа основних понять словотвору відноситься поняття словотвірної моделі, яка в німецькій мові представлена 18 основними моделями,

виділеними М.Д. Степанової. Модель – термін багатозначний. За М.Д. Степанової – це типова структура, що володіє узагальненим лексико–категоріальним значенням і здатна наповнюватися різним лексичним матеріалом при наявності певних закономірностей сполучуваності її елементів один з одним. У той же час словообразовательная модель являє собою аналог, схему загальної словотвірної системи мови (Степанова 2000: 522). Тому спосіб словотворення по суті збігається з поняттям словотвірної моделі в першому з названих вище розуміннь. Для спеціалізованого позначення чоловічої статі особи використовуються моделі з німецькими та запозиченими суфіксами. Зокрема, 49,5% від загального числа похідних найменувань складають похідні з суфіксом – ег. Вони охоплюють 197 найменувань, і даний суфікс виступає в якості універсального засобу позначення особи чоловічої статі за професійною ознакою, наприклад: *der Fräser, der Pflasterer, der Drucker, der Schmelzer, der Schweifler* і інші. Різновидом даної моделі є НОП, утворені від префіксальних дієслів також за допомогою суфікса – ег: *der Anstreicher (anstreichen), der Aufseher (aufsehen), der Erzieher (erziehen), der Verkäufer (verkaufen)* та інші. На другому місці в якості спеціалізованого словообразовательного кошти позначення особи чоловічої статі за професією виступає суфікс – ler. Такі НОП представлені в нашому корпусі фактів 8 найменуваннями (2%), наприклад: *der Nadler, der Sattler, der Gurtler, der Tischler, der Drechsler* і інші. Суфіксальна морфема – пег виступає також як показник роду особи (10 найменувань (2,5%)): *der Taschner (die Tasche), der Gartner (der Garten), der Kurschner* і інші.

Як показують спеціальні дослідження, морфемі (– ler і – пег) прийнято розглядати як розширені варіанти суфікса – ег. Відзначається, що спочатку – l і – p входили до складу іменної основи, однак після випадання ненаголошених – e з середнього складу і зсуву складової кордону, елементи – ler і – пег перетворилися в самостійні суфікси [16, 18– 60].

Сучасний етап розвитку науки про мову характеризується підвищеним інтересом до таких актуальних проблем, як когнітивна лінгвістика, категоризація і концептуалізація, прототиповий підхід до семантики,

національно– культурна специфіка лексики і фразеології, міжкультурна комунікація, культурні концепти, лінгвістичні аспекти гендерних досліджень та ін. На матеріалі різних мов досліджуються типи мовних значень, аспекти лексичного значення, проблеми співвідношення лексичної і фразеологічної семантики, питання семантичної структури мовних одиниць, особливості лексичної номінації і т.п [23,с. 90].

Найважливішу роль в пізнанні світу, в процесах комунікації і номінації грає людина як суб'єкт діяльності та пізнання, як творець і носій мови. Найменування осіб за професією є значний в кількісному і якісному відношенні пласт лексики будь– якої сучасного мови. Оскільки професійна діяльність людини супроводжується практично на всіх етапах його еволюції, а соціальна градація є невід'ємним атрибутом людського суспільства з самих ранніх етапів його існування, розвиток системи особистих професійних найменувань завжди визначалося громадськими потребами в номінації [55,9]. Найменування осіб за професією, що входять в лексичний клас «найменування осіб», відносяться в той же час до так званої спеціальної лексиці, що об'єднує всі лексичні засоби, так чи інакше пов'язані з професійною діяльністю людини [127, 26].

В цьому розділі висвітлюються з сучасних позицій проблеми антропоцентризму лінгвістики. У цьому ж розділі дається огляд робіт, присвячених теорії номінації, найменуванню особи, проблемам категоризації і концептуалізації, мовної та концептуальної картин світу, також вплив об'єктивних і суб'єктивних факторів, інформаційної картини світу на освіту НОП.

У сучасній лінгвістиці стався найважливіший методологічний поворот, який призвів до зміни її базисної парадигми в результаті переходу від «іманентної» лінгвістики до лінгвістики антропологічної, в якій «наукові об'єкти вивчаються насамперед за їх значенням для людини, за їх призначенням в його життєдіяльності, по їх функціям для розвитку людської особистості і її удосконалення». Принцип антропоцентризму в лінгвістиці,

сформульований в працях В. Гумбольдта та Е. Бенвеніста, призвів до виникнення тієї сучасної парадигми мовознавства, яка охоплює сьогодні «не тільки когнітивну лінію вивчення мови, а й функціонально– комунікативну, етно– лінгвістичні та ін.» [26, с. 23 – 56].

З цього принципу виникло два найважливіших положення при розгляді мови як конститутивної властивості людини: 1) пізнання людини немислимо без його мови; і 2) отримати адекватне уявлення про природу мови можливо, лише виходячи з вивчення сутності людини, що усвідомлює себе і своє місце в світі, свою роль в практичній і когнітивній діяльності. Дійсна сутність мови полягає в його розумінні як форми, способу життєдіяльності людини, способу вербалізації людської свідомості і досвіду, способу самовираження особистості та організації міжособистісного спілкування в процесі спільної діяльності. Основою подальшої розробки антропологічної програми вивчення мови є що знаходиться у фокусі сучасних лінгвістичних досліджень мови діада «людина мова». У зв'язку з цим висувається необхідність вивчення мовно– поведінкового стилю в самому широкому сенсі цього слова, що визначається типовими мовними актами, які влітаються в структури дискурсу особистості відповідно до її ідіолекта, реалізованим в кожній конкретній мовній стратегії. Під ідіолектом в лінгвістиці розуміється сукупність формальних і стилістичних особливостей, властивих мові окремого носія мови.

Найменування особи тісно пов'язане з проблемами антропоцентризму в сучасній лінгвістиці, ці категорії співвідносяться як загальне і окреме. Найменування особи неодноразово ставали предметом дослідження на матеріалі різних мов: англійської, російської, німецької, французької, іспанської та ін. Досліджувалися семантичні та структурні особливості НОП, їх семантико– синтаксичні властивості, проводився зіставний аналіз цих одиниць в різних мовах. Ряд досліджень присвячений аналізу семантичних властивостей окремих лексичних угруповань в аспекті їх співвідношення з формальними засобами вираження [3, с. 216]. У деяких роботах проводиться

аналіз різних лексико-граматичних груп слів – найменувань особи в плані виявлення їх внутрішньо-системних відносин.

У номінативній діяльності мовної спільноти закладається фундамент концептуально-мовного бачення світу. У процесі номінації знаходить своє відображення соціальний досвід носіїв мови, пов'язаний з культурно-історичним розвитком даного народу і пізнавальним досвідом всього людства. Вибір НОП в якості об'єкта дослідження пояснюється перш за все тим, що категорія особи належить до найважливішої сфери позамовної дійсності, безпосередньо пов'язаної з людиною. Ці лексичні одиниці становлять важливу область лексики будь-якої мови. Найменування осіб за професією є невід'ємною частиною читача діяльності, інтерпретує неязикову і мовну дійсність. НОП займають особливе становище в лексиконі німецької мови, оскільки людина являє собою центральне і універсальне поняття як концептуальної моделі світу, так і мовної моделі світу. НОП як один із продуктивних фрагментів лексикону беруть участь у формуванні та поповненні мовної та концептуальної картини світу.

В даний час найменування осіб за професією має численну і суспільно-вагому частину лексичного складу німецької мови. Досліджувані найменування, зберігаючи вигляд, обумовлений ладом мови, до якого вони належать, чуйно реагують на те, що відбувається в суспільстві, мова має в своєму розпорядженні великий арсенал засобів для вираження цієї категорії. Аналіз наукової літератури показує, що НОП вивчені лише в деяких аспектах. Можна відзначити різні підходи до вивчення найменування особи: генетичний (етимологічний), семантичний, ономазіологічний, стилістичний, словотвірний, комунікативний, порівняльний, гендерний. Когнітивні аспекти нових НОП, їх лінгво-культурологічний аналіз в перерахованих роботах на матеріалі німецької мови фактично не розглядалися. Питання, пов'язані з впливом сучасного суспільства на досліджувану групу лексики, також вимагають наукового осмислення [36, с. 18–60].

1.2 Ономасіологічний підхід до дослідження мовних явищ

Теорія мовної номінації націлена на вивчення проблем, пов'язаних з ім'ям об'єктів навколишнього світу. Згідно А.А. Уфимцева, «Ономасіологічним підходом дослідження мови є той, який розглядає змістовну сторону мовних одиниць не з точки зору формування їх внутрішньо системної значимості і механізму семантичного поширення слів і словосполучень, а з точки зору предметної спрямованості, тобто співвіднесеності з позамовних предметним поруч як засоби позначення, іменування останнього».

Якщо вважати, що в центрі уваги семасіології знаходиться «готове» значення слова, то предметом ономасіологічного аналізу є «Вивчення закономірностей створення нових найменувань, в тому числі – на базі вже наявних в мові слів». Як одиниця номінації слово підпорядковане комунікативному призначенню мови. акт номінації змикається із категорією діяльності взагалі і мовної діяльності, зокрема [78, с. 56– 72]. Представники празької лінгвістичної школи включили в сферу лінгвістичних досліджень проблеми номінації як такої. Вони запропонували прийняти за вихідну точку аналізу комунікативні наміри говорять, поставивши в центр теорії висловлювання – «пропозиція в рамках тієї чи іншої конкретної ситуації ». Вивчення мовних засобів і способів називання окремих фактів дійсності в рамках функціональної ономотології і функціонального синтаксису мало зв'язати «проблему лексичної номінації з вмістом і метою комунікації» .

Слід підкреслити, що у витоків сучасних ономасіологічних досліджень стояли такі німецькі лінгвісти, як Р. Мерінгер, В. Мейер– Любці і Г. Шухардт. Їх роботи, що проводяться в руслі особливого напрямку «Слова і речі», відносяться до початка ХХ століття і пов'язані з вивченням слів, що розглядаються як засіб мовного позначення речей, артефактів, предметів матеріальної і духовної культури. Велике значення для розвитку ономасіології як самостійної науки мали також дослідження Л. Вайсгербера, К. Бальдінгера, Ф. Дорнзайфф, Б. Квадро і ін. Сама назва науки пов'язане з ім'ям А. Цаунер, який в 1903р. запропонував нове ономасіологічне направлення лінгвістичного

аналізу. Великий внесок у розвиток ономаціології внесли представники вітчизняного мовознавства останніх десятиліть. З іменами Н.Д. Арутюнова, В.Г. Гака, Г.В. Колшанського, Н.Г. Комлева, Е.С. Кубряковой, Б.А. Серебренникова, В.Н. Телія, А.А. Уфимцева, Д.Н. Шмельова та ін. Пов'язана розробка гносеологічних і лінгвістичних основ теорії ономаціології і теорії номінації, розширення меж і ускладнення її дослідного апарату. Це дослідження ґрунтується на принципах ономаціологічного підходу до аналізу мовних явищ, що розробляються вітчизняними вченими. Особливе значення для даної роботи має положення про нерозривний зв'язок ономаціологічних категорій з пізнавальної, виробничої, професійної, діяльністю людини.

1.3 Теорія номінації в світі когнітивної лінгвістики

Багато досліджень у вітчизняній лінгвістиці вже підготували ґрунт для такого аналізу, при якому основна увага буде приділена присвяченню різних одиниць номінації в когнітивному ракурсі, тобто по їх ролі в пізнавальних процесах, коли саме моделювання різноструктурних одиниць номінації в мові і його результати будуть розглядатися і оцінюватися не стільки з технічного боку їх здійснення або по особливостям семантики цих одиниць, скільки з їх брати участь в процесах категоризації світу – по розподілу дійсності, по її осмислення, по її дискретизації, по відображенню досвіду взаємодії з нею і її перетворення, а значить, у всіх тих процесах отримання та обробки знання, яке визначає сенс життєдіяльності людей. номінація представляє собою дуже складне явище. Під «номінацією», слідом за Е.С. Кубряковой, будемо розуміти «наречення предметів і ситуацій за допомогою мовних коштів, закріплення за певним референтом того чи іншого спеціального знака».

В рамках ономаціологічного напрямку вся номінативна діяльність вивчалася як особлива речова діяльність, а, отже, як протікає в союзі мови (мови) і думки, мислення. Висвітлюючи гносеологічні підстави читача діяльності, її зв'язок з предметно–пізнавальними процесами, характеризує

семіотичні аспекти номінації, представники ономасіологічного напрямку передбачили багато ідей майбутньої когнітивної науки. «В аспекті змісту ми трактуємо поняття номінації в широкому плані, як позначення всього відбиваного і пізнаваного людською свідомістю, всього суцього або мислимого: предметів, осіб, дій, якостей, відносин і подій» [32, с. 18].

В.Н. Телія писала про те, що можливість опосередкованого відображення насправді «криється в здатності словесних знаків зберігати і передавати понятійний зміст, історично закріплюється за даними словом у вигляді його лексичного значення, задовольняючи відображення – класифікаційним і мисленнєво– комунікативним процесам у всіх сферах людської діяльності». Теорія номінації, – в тому вигляді, в якому вона складалася в зазначений період, – являла собою одну з ранніх версій когнітивізму. Для першого етапу когнітивної науки в число її установок входило дослідження ментальних репрезентацій в голові людини, і саме ці внутрішні уявлення розглядалися як головна частина когнітивної інфраструктури мозку. У новій парадигмі знання завдання дослідження людського розуму не обмежуються вирішенням зазначених проблем. Володіння мовою передбачає використання його в самих різних цілях, в комунікації та дискурсі насамперед. У 70– х рр. розроблялася теорія номінації і відповідне їй ономасіологічний напрямок в аналізі мови. У центрі дослідження знаходилися проблеми наречення світу і читача функції мови, номінативні аспекти головних мовних одиниць і всієї мовної діяльності, особливості актів номінації, що здійснювалися за допомогою різних засобів і систем, що забезпечують номінативну діяльність в мові в цілому і т.п. В цьому руслі були виконані багато робіт, які висвітлювали сенс і техніку здійснення словотворчих процесів, а також уточнили уявлення про семантику похідного слова [99, с. 45]. З сучасної точки зору ономасіологічний напрямок саме має розглядатися як досить рання версія когнітивізму. Цьому напрямку чужа відірваність від актів комунікації і їх смислових завдань, їх прагматичних установок, тісному зв'язку каганець і емоції, характерної для цих актів. У працях ономасіологічного напрямку чітко простежувалася тенденція

відобразити власне когнітивні, пізнавальні моменти в читача діяльності та особливості створюваних в цих процесах структур знання, які належало об'єктивувати в актах номінації. Ця позиція була чітко виражена, наприклад, в працях Г.В. Колшанського: «Сутність номінації полягає не в тому, що мовний знак позначає річ або яким– небудь чином співвідноситься з річчю, а в тому, що він репрезентує якусь абстракцію як результат пізнавальної діяльності людини». Відштовхуючись від сформованого розуміння теорії номінації, в даний час аналізується ширша проблема – роль людського фактора в мові. Лінгвістичний аналіз в роботах про роль людського фактора в мові інтегрував семантику і ономасіологію, семантику і прагматику, створюючи в результаті певний сплав когнітивного та комунікативного підходів. «Найменування предмета, – писав Б.А. Серебренников, – абсолютно не мислимо без попереднього, хоча б самого елементарного знання даного предмета». Знання предмета передбачає з необхідністю його концептуалізацію – осмислення і перетворення отриманої інформації в концепт, її ментальну репрезентацію, – поняття, яке провідні когнітологією сучасності вважають в процесі пізнання людиною світу визначальним. Сутність номінації: мовний знак репрезентує результат пізнавальної діяльності людини. Одна з проблем нашого дослідження – питання про те, які структури знання стоять за найменуваннями осіб за професією, в яких процесах пізнання і сприйняття світу отримані ці знання і в якій формі відображені вони в нашій голові, які фрагменти світу виділені і осмислені людиною і як саме мовні позначення свідчать про цей процес, як все це пов'язано з існуванням і функціонуванням НОП.

Для аналізу НОП в нашому дослідженні ми припускаємо використовувати один з нових методів сучасної лінгвістики – когнітивно–дискурсивний підхід до вивчення мовних явищ, що включає в себе їх різнобічне освітлення з точки зору виконуваних ними когнітивних і комунікативних функцій. Серед відмінних рис цієї парадигми дослідження Е.С. Кубрякова називає: синтез ідей когнітивного напрямку, орієнтованого на досягнення діяльності людського розуму; спадкоємність переходу від

ономасіологічні напрямки вітчизняної лінгвістики до когнітивному або концептуального аналізу; розумне поєднання вимог формальної строгості з використовуваними функціональними поясненнями; багатофакторний аналіз кожного досліджуваного мовного явища з точки зору його ролі в здійсненні як пізнавальних, так і комунікативних процесів; принцип системності, згідно з яким досліджуване явище має бути описано за його статусом не тільки щодо мовної системи, а й щодо тих більш «Високих» систем, частина яких є сама мова [33, с. 45– 56].

У нашому дослідженні ми припускаємо аналізувати НОП в офіційному і неофіційному дискурсі. Під дискурсом ми розуміємо визначення, дане Е.С. Кубряковой: «за самою своєю суттю дискурс – явище когнітивне, тобто має справу з передачею знань, з оперування знаннями особливого роду і, головне, з змісту нових знань». Когнітивний аналіз мовних явищ тісно пов'язаний з процесами категоризації, а категоризація належить до фундаментальних понять людської діяльності і до ключових термінів когнітивного підходу. Тісно пов'язане з усіма когнітивними здібностями людини, це поняття також пов'язано з усіма компонентами самої когнітивної системи – увагою і розпізнаванням об'єктів, висновками, пам'яттю. Здатність класифікувати явища, розподілити їх по різних класах, розрядами і категоріями свідчить про те, що людина в сприйнятті світу судить про ідентичність одних об'єктів по відношенню до інших, про їхню подібність або, навпаки, відмінності. Категоризація – це головний спосіб надати сприйнятому світу упорядкований характер, систематизувати спостерігати і побачити в ньому схожість одних явищ в протиположності інших, на підставі яких критеріїв людина виносить подібні судження і розносить побачене, почуте або відчуте за певними угрупованням. У сучасній лінгвістиці питання про те, як людина класифікує, категоризує і концептуалізує навколишню його дійсність, залишається найбільш обговорюваним [45, 18– 60].

Останнім часом з'явилася велика кількість публікацій, присвячених категоризації і концептуалізації. Дж. Тейлор зазначає, що членування світу у

дорослої людини опосередковано мовою, з чого випливає, що ця операція має як категоризаційний, так і лінгвістичний характер. Номіналістам протистоять вчені, які вважають, що схожість або спільність речей існує «в природі», незалежно від мови, і що слова відображають цю спільність, називаючи одним словом те, що пов'язано онтологічно. Концептуалісти вважають: застосування одного імені для серії об'єктів опосередковано загальним для них концептуальним підставою, тобто можливістю уявити кожен об'єкт одного ряду єдиної ментальної репрезентацією, одним і тим же концептом. Дж. Тейлор вказує, що концептуалізму властива або номіналістична, або реалістична орієнтація: можна стверджувати, що єдиний для серії об'єктів концепт з'являється в результаті застосування до них одного назви, або, навпаки, що подібний концепт виникає в результаті формування подібних ментальних репрезентацій, тобто не в актах наречення, а в актах сприйняття світу і відображення дійсного стану справ. Концептуалізація та категоризація – ключові проблеми когнітивної науки. Категоризація у вузькому сенсі – підведення будь-якої сутності під деяку категорію як певну рубрику досвіду або знання, в широкому сенсі – це процес формування і виділення самих категорій на основі виявлених в класі явищ загальних ознак і властивостей. В результаті категоризації світу ми отримуємо класифікацію (таксономію) навколишнього нас дійсності з виокремлення окремих одиниць і їх класів. При цьому формою об'єктивації категорії в мові є її ім'я і поза словесного позначення категорії як такої не існує. Поняття «Категорія» також має різний обсяг: 1) група мовних елементів або явищ, що виділяється на підставі загальної властивості (широке розуміння); 2) в вузькому сенсі – ознака або параметр, що лежить в основі розбиття сукупності однорідних мовних одиниць на обмежене число непересічних класів (граматичні категорії відмінка, роду, числа, часу, виду, способу і т.п.). Розрізняють субстанціональні і просторі ознаки розуміння категорії. В даний час піддаються аналізу природні категорії і номінальні класи, класичні та прототипові категорії.

Під концептуалізації (нім. *Begriffsbildung*) розуміється процес усвідомлення надходить до нас інформації та освіти концептів, концептуальних структур і всієї концептуальної системи в мозку, в свідомості людини. І концептуалізація, і категоризація – види понятійної класифікації, вони розрізняються за результатами і / або цілі класифічні діяльності. В результаті концептуалізації шляхом диференціації та дискретизації даних досвіду виникають мінімальні когнітивні одиниці людського досвіду (знань) в їх ментальної репрезентації, тобто концепти. Категоризація спрямована на об'єднання одиниць з подібними або тотожними ознаками в більші класи (Категорії). За уявленнями психолінгвістів, в мозку людини існує особливий центр (рівень), де надходить з різних джерел за всіма каналах п'яти органів почуттів інформація уніфікується, стає сумірною і однаковою і передається для подальшої переробки на вищому рівні свідомості [72, 18– 60].

Відповідно до сучасних уявлень, концепт – це оперативна одиниця інформації в ментальному лексиконі, в довготривалій пам'яті, з допомогою і на базі цих одиниць люди організують і зберігають знання про світ і людині. Це – квант структурованого знання, елементарна одиниця каганець, яка виступає як гештальт – як самостійна і окрема від інших сутність [75,316]. В культурології концепт – це «згусток культури». Як показала теорія прототипів, концепти і категорії не є абсолютно об'єктивними і незмінними, вони детерміновані здатністю до сприйняття світу і диференціації досвіду, сенсомоторної діяльністю, силою уяви, вікової специфікою, нарешті, мовною системою.

У чому можна бачити відмінності між категоріями і концептами? На відміну від категорій концепти можуть мати невербальний характер. Концепти мають більш різноманітні форми існування і реалізації: значення, поняття, зміст, образ, уявлення, символ; фрейм, пропозиція, скрипт, сценарій, гештальт; слово, словосполучення, фразеологізм і т.д. Говорячи спрощено, система категорій носить закритий або напівзакритий характер (граматичні, словотворчі категорії), концепти тяжіють до відкритої системи лексики. На

часі питання обґрунтування і розробки категоріальної лексикології. Кількість концептів (в рамках концептуальної системи) значно перевищує набір б категорій [67, с. 89].

Напрошується таке просторове уявлення: для концепта більш характерна горизонтальна структура: набір диференціальних ознак, як правило, рядоположними; категорія являє собою або бінарне / трінарне протиставлення, або когнітивну вертикаль. В теорії прототипів важлива ієрархія: категоріальний рівень (на прикладі НОП: *IT – Fachkrafte*) – базовий рівень (*IT – Spezialisten, IT – Fachleute*) – номенклатурний рівень (*Informatiker, Ingenieur*). В плані семантичної (полісемія) і словотворчої деривації особливо активні поняття базового рівня, що позначаються словами– симплекс. Концепти можуть бути національно специфічними, типовими, індивідуальними, іноді помилковими, віртуальними (напр., флогістон, ефір).

Категорії мають більш об'єктивний і універсальний характер, вони більш стабільні і нейтральні на відміну від динамічних, нерідко емоційних і розпливчастих в своїх контурах концептів. Серед лінгвістів, які займаються проблемами категоризації і концептуалізації, слід назвати Е.С. Кубрякова, Т. Гівона, Ч. Пірса, Р. Якобсона, Т. Ван Дейка, В. Лабова, Е.В. Рахіліна, Р.М. Фрумкіну, Дж. Лакофф і ін.

1.4 Вплив об'єктивних та суб'єктивних факторів на утворення найменувань осіб за професією

Головний принцип, який лежить в основі номінації, полягає в тому, щоб через конкретний ознака іменованого предмета висловити його узагальнений образ, тобто від приватного, суб'єктивного перейти до загального, об'єктивувати [52, 18– 60].

Номінація – не тільки процес позначення і комунікації, це разом з тим процес пізнання, і від структури іменування багато в чому залежить «Адекватність передачі інформації, вираженої в мовній формі, що в кінцевому підсумку визначає адекватне відображення в людській свідомості

матеріального світу». У цьому контексті номінативна діяльність людини являє собою процес активного, творчого сприйняття, насправді, будучи основою створення суб'єктивного образу об'єктивного світу.

Новий предмет або явище кваліфікуються за певним ознакою, обирається часом досить довільно, завдяки чому іменування являє собою закріплений в конкретній мові результат суб'єктивного підходу до позначається предмету або явищу дійсності. Відзначаючи, що «слово не їсти представник самого предмета, ... але вираз нашого власного погляду на предмет», В. Гумбольдт підкреслює абстрагує сутність і суб'єктивний характер процесу номінації.

Досвід багатьох поколінь, зафіксований і систематизований мовою, по–своєму формує уявлення людини про навколишній його світі. Членування дійсності, як відомо, здійснюється кожним мовою по– різному, так як будівельним матеріалом думки є конкретний мова зі своєю неповторно– національною специфікою. Всякий мовної знак, згідно А.Ф. Лосеву , є «акт розуміння» тієї чи іншої «наочної інформації», обумовлений сприйняттям людини, тобто слова певним чином інтерпретують інформацію про навколишній світ. Національно– суб'єктивна специфіка найменування осіб за професією полягає насамперед «у виборі способу і його лексичних репрезентацій». Внаслідок цього внутрішня форма слів, що виражають тотожні поняття, виділяє різні боки іменованих предметів або явищ, «інформуючи» про їх різних відмінних ознаках, напр.: *рос. кравець, англ. tailor, ньому. Schneider*. Отже, вибір ведучого ознаки – одночасно і оцінка, і інтерпретація іменованого об'єкта, що поєднує в собі суб'єктивні та об'єктивні моменти, тому що виділені ознаки, що послужили підставою номінації, «постачають», як правило, об'єктивну інформацію про відповідному предмет або явище. Таким чином, мовна номінація – це певна інтерпретація іменованого предмета або явища через призму їх суб'єктивного сприйняття.

Розглядаючи аспекти прояви національної своєрідності мовної семантики, можна побачити загальний для всіх мов механізм, що лежить в основі найменування. Звертає на себе увагу подібність асоціацій в різних

мовах, причиною чого є універсальність семантичних переносів, обумовлена загальнолюдським характером мислення і спочатку властива різним мовам, наприклад: *рос. столяр, – ньому. Tischler*. Найменування також представляють собою закріплені в конкретній мові результати суб'єктивно–національного підходу до позначається предметів або явищ дійсності. Внаслідок цього «внутрішня форма» слів, виражають тотожні поняття, в різних мовах виділяє різні боку так званої об'єкта. Так, згадуване вище німецьке слово *Tischler* має синонім *Schreiner* (від нім. *Schrein* – «шафа», «скриня»). Ця ознака номінації зовсім не властивий російському еквіваленту *столяр*. Головною причиною подібних явищ є різна метафорика при іменуванні тотожних понять в різних мовах [29, 40– 47].

Якщо нове НОП відповідає реальним потребам даного суспільства, воно набуває широкого поширення і закріплюється у відповідній мові. У цьому, зокрема, полягає закон діалектичної єдності колективного та індивідуального в мові, коли «спільність психофізіологічної організації всіх людей в цілому, наявність суспільної свідомості, спільності асоціацій і т.п. створюють так званий суспільний потенціал», завдяки чому «створене окремим індивідом може бути прийнято і затверджено суспільством» [94, с. 441– 442].

1.5 Мовна і концептуальна картини світу і їх взаємодія

Як зазначалося вище, в даний час гуманітарні науки, що має безпосереднє відношення до людини, об'єднуються в антропологічну парадигму, чільне місце в якій займає нова комплексна дисципліна – когнітивістики. Її найбільш суттєвою складовою є когнітивна лінгвістика, методологічна основа якої – картина світу, «Смисловий двійник світу» [101]. Поняття «картина світу» має тривалу історію розвитку від Н. Гердера і В. Гумбольдта до наших днів.

Картина світу (КМ) – це не дзеркальне відображення світу в свідомості сприймає суб'єкта, а його суб'єктивна інтерпретація. Основний параметр КМ

– цілісність, але вона, на думку Б.А. Серебренникова, повинна мати лакуни, що забезпечують її пластичність і сприяють її розвитку. Слідом за Е.С. Кубряковой ми вважаємо КМ концептуальної системою, тобто концептуальної картиною світу, а її субстратом концепти, які тлумачиться розширено, як одиниці оперативного свідомості «уявлення», «образ», «Поняття». Сукупність значень, уявлень, думок про світ, впорядкована в голові людини по самих різних підставах, організовується перш за все в якусь концептуальну систему. Субстрат такої системи – концепти, образи, уявлення, відомі схеми дії і поведінки, якісь ідеальні сутності, не завжди пов'язані безпосередньо з вербальним кодом. Картина світу – те, яким собі малює світ людина в своєму уяві, – феномен більш складний, ніж мовна картина світу, тобто та частина концептуального світу людини, яка має «прив'язку» до мови і зафіксована в мовних формах. Концептуальна система – це динамічне утворення в свідомості людини, що служить обробці інформації про світ і одночасно нагромаджує цю інформацію в узагальненому вигляді [109].

Картину світу становлять не тільки значення, зодягнені в готову мовну форму, а й значення, що витягають із мовних форм і потім абстраговані на цій основі. Ці значення становлять фундамент мовної картини світу, яка, в свою чергу, існує як частина загальної концептуальної картини світу, що складається з образів, уявлень, понять, установок і оцінок – концептів, – і яка складається як в самій предметної та пізнавальної діяльності людини, так і в ході ознайомлення людини з усіма численними описами світу, пропонованими йому іншими людьми у вигляді різноманітних мовних творів, тобто письмових та усних текстів. Концептуальної моделі світу властива системність, впорядкованість, в ній головну роль виконують наукові уявлення і ідеологія. Мовна картина світу повинна бути організована за законами мови, а концептуальна модель світу – за законами фізичного світу. Обидві картини світу знаходяться в постійній взаємодії. На взаємозв'язок цих двох моделей вказував Ю.С.Степанов [25, с.311], застерігаючи від підміни однієї моделі

інший: «Не можна переносити мовну модель на предметну галузь культури і, навпаки, модель культури на предметну область мови».

Відповідно до факта співвіднесеності двох моделей світу – концептуальної і мовної – необхідно виділити: 1) понятійні (Концептуальні) поля; 2) семантичні поля; 3) асоціативні поля. Основним змістовним елементом мовної моделі світу, по Ю.Н. Караулову, є семантичне поле, а одиницями концептуальної моделі світу – константи свідомості. Концептуальна модель світу містить інформацію, представлену в поняттях, а в основі мовної моделі світу лежать знання, закріплені в семантичних категоріях, семантичних полях, складених із слів і словосполучень, по-різному структурованих в межах конкретного мови [108].

Концептуальна картина світу (ККС) – «феномен більш складний, ніж мовна картина світу (МКС), тобто та частина концептуального світу людини, яка, заломлюючись через мовні форми» [72, с. 142]. В. Гумбольдт підкреслює активну роль мови в процесі пізнання: «Мова є орган, утворює думка» [38, с. 75]. У наявності вплив мови і, таким чином, мовної КМ на концептуальну. Але слово, стройова одиниця мови і основна когнітивна одиниця, народжується лише в ході набуття досвіду пізнання і його осмислення – тобто ККС також впливає на МКС. Обидві картини світу розрізняються за своїм субстрату (концепт для ККС і слово для МКС), але, незважаючи на це істотна відмінність, концептуальна і мовна картини світу взаємодіють і переплітаються, утворюючи складне діалектичну єдність. Найбільш очевидні і наочні зв'язку концептуальної картини світу і мовної картини світу в області лексики. Мова відображає, відображає дійсність, даючи позначення окремих її фрагментів. Лексикон репрезентує ту частину МКС, яка формується завдяки нареченні окремих об'єктів або фрагментів дійсності. МКС розглядається як важлива складова частина загальної концептуальної моделі світу в голові людини, виступає як сукупність уявлень і знань людини про світ. Вона інтегрована в якесь ціле і допомагає людині в його подальшій орієнтації при сприйнятті і пізнанні світу. Концептуальна система – це динамічне утворення,

постійно знаходиться в стані розвитку і оперативної рухливості. Вона постійно перетворюється під впливом приходять ззовні інформації, одержуваної по різних каналах, а також у внаслідок її засвоєння і переробки мислячою людиною.

Оскільки мозок людини переробляє в ході предметно– практичної пізнавальної діяльності інформацію, отриману не лише вербальним, а й досвідченим шляхом, що складаються концепти, вміння, навички, схеми поводження з предметами і т.п. теж можуть здобувати не тільки твербальну, але і невербальну форму. Це не виключає того, що суттєва частина концептуальної системи людини складається з концептів, відомих йому в мовній формі. Проблема МКС розуміється в такому разі як проблема вкладу мови і мовних категорій в вироблення і створення глобальних принципів сприйняття і членування світу, як проблема впливу мови вже не на способи опису світу і відображення наших знань в мові, а на способи отримання знання в процесах категоризації і концептуалізації дійсності, у формуванні цілеполягаючий почав в такий категоризації. Дослідження людського фактора в мові – це, стосовно до поняття МКС, вопрос про те, які різновиди таких вербальних концептів дані людині і які з них беруть участь в його розумової діяльності, спрямовуючи і регулюючи цю діяльність.

Словотвір важливо і для однієї, і для іншої картини світу. Для організації ККС особливо істотно наявність у слів похідною лексики власної внутрішньої форми, що обумовлює чудовий феномен «пам'ять слова». З іншого боку, словотвірні категорії, близькі граматичним, але з яскравою ономасіологічною направленістю, є активним засобом категоризації явищ і їх класифікації. Завдяки їх існуванню в ККС проникають концепти високого ступеня абстракції, які відіграють помітну роль в ієрархії концептів і їх упорядкування [19, с. 210]. Концепти, що входять в концептуальну модель світу, завжди засновані на досвіді людини. Включений в неї і досвід поводження з мовою. До того ж, оскільки в людській діяльності практично немає таких аспектів, які

не були б так чи інакше пов'язані з мовою, багато концептів в ККМ виступають як «пропущені» через мовні вирази і співвіднесені з вербальними формами.

Виконуючи функції джерела та зберігача інформації, мова одночасно є способом вираження накопиченого знання і базою для формування нового. Конкретний мову як «носій інформації» виступає як інструмент соціальної спадковості, культурної традиції, завдяки якому людина може звертатися до знань і досвіду попередніх поколінь, щоб потім отримати нові знання. Саме тому за допомогою мови в процесі активної пізнавально– трудової діяльності людині вдалося змінити інформаційну картину світу [30, с. 7–16]. Якщо під інформаційною картиною світу розуміти всю сукупність знакових систем, сигналів і проявів інформаційних зв'язків, то мова можна розглядати як особливий вид соціальних інформаційних зв'язків. Завдяки мові інформаційна картина світу отримує можливість соціального репродукування, заснованого на активному ставленні до минулого досвіду, коли відбирається, зберігається і створюється те, що сприяє подальшому розвитку суспільства. Будучи найважливішим засобом комунікації, формування і вираження думки, мова служить когнітивним інструментом постійного, активного осмислення світу людиною і перетворення досвіду в знання. В основі цього процесу лежить номінативна діяльність людей, яка являє собою системно– змістовну мовну інтерпретацію. Насправді, створення особливого інформаційно– мовного бачення світу.

В. Гумбольдт визначає «мовне світобачення» як динамічний, безперервний процес осягнення світу через конкретну мову. Умови людського буття, «охарактеризовані мовою», повинні, на думку вченого, піднімати людину до вирішення завдань, пов'язаних з його особливим культурно– історичним призначенням. Кінцевою метою людського спілкування, згідно Гумбольдта, є вільний розвиток внутрішніх сил людей, здатних необмежено розширювати сферу свого існування [84, с.49]. Цю ідею підтримує і продовжує В.І. Вернадський. Він розробляє динамічну модель поступового перетворення біосфери, перетвореної розумом і працею людини, в «ноосферу», або «другу

природу», створювану в процесі активного, творчого пізнання. Визначаючи наукову думку як об'єктивну «геологічну силу», російський вчений безпосередньо пов'язує її з існуванням «величезною області людської свідомості» [26, с. 133– 134], яка представляє собою нову картину світу, обумовлену інтенсивним розвитком інформаційно– наукової діяльності людей. На початок XXI століття ми є свідками інформаційної потужності, досягнутої людством завдяки стрімкому розвитку новітніх технологій. Науково– технічну революцію змінила революція інформаційна, в ході якої створюється нове «інформаційне суспільство». Інформаційні зв'язки відіграють життєву важливу роль у всіх областях людської діяльності. Інформаційні ресурси суспільства стають в даний час визначальним фактором його розвитку як в науково– технічному, так і в соціальному плані. Наряду з традиційними засобами інформаційного зв'язку (пошта, телеграф, телефон, радіо, кіно і телебачення) сьогодні все більш широке застосування знаходять такі системи електронних телекомунікацій, як інтернет, електронна пошта, факсимільний передача інформації. Новітні технології забезпечують швидку двосторонню керовану зв'язок, використовує звук, зображення, Протягом решти цього файлу, а також комбінації різних видів інформації, відомі під назвою «Мультимедіа» і «гіпертексту». Підключення до міжнародної мережі Інтернет дає можливість входження в інформаційний простір світової спільноти. Ступінь володіння простором, часом і інформацією виступає як один із сучасних показників прогресу. Поступальна зміна інформаційної картини світу призвело до появи нових професій на ринку праці. Саме в області інформаційних технологій спостерігається їх найбільша кількість, що знайшло своє відображення в мові. Зміна кваліфікаційних характеристик торкнулося також багатьох традиційних професій. Журнал «Deutschland» (№1 / 2001) підкреслює: «*Fruher waren die Arbeitsbiografien stabil wie die Deutsche Mark, neute gehort Berufswechsel zu jeder Karriere*».

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

НОП утворюють велику групу лексичних одиниць сучасної німецької мови і сходять до різних джерел формування.

НОП є етимологічно гетерогенний шар як вузькоспеціальної лексики, так і найменувань, які виходять в сферу загальноживаної лексики. У складі НОП, що склалися з відомих слів і афіксів за моделями німецького словотвору, представлені також запозичені лексеми, що з'явилися в німецькій мові в різні історичні періоди.

НОП власне німецького походження склалися відповідно до традиційних, добре відомих способами німецького словотвору. Їх особливість полягає лише в «перевазі» одних словотворчих моделей іншим, в зміні діапазону їх дії і продуктивності. В цілому для НОП характерні наступні способи словотворення: словоскладання, словотвір і освіту складових найменувань.

Найбільш продуктивним способом освіти для досліджуваної групи лексики є словоскладання, що підтверджує ще раз його провідну роль як основного способу утворення нових слів сучасної німецької мови. При цьому найпоширенішою виступає модель определительного словосложения. Серед НОП – складних слів разом з двокомпонентними словами і багатоскладовими композитами виділяються також «спаяні поєднання» як особливий тип складних слів.

Для вираження ознаки статі особи в структурі НОП є різні формальні показники, з яких однозначно домінує спеціалізовані словотворчі засоби. Найпоширенішим формальним показником в позначенні осіб чоловічої статі за професією виступає суфікс «- er». В освіті спеціалізованих найменувань жінок за професією самим універсальним засобом виступає суфікс «- in».

Досліджувані НОП утворюють відкриту групу лексичних одиниць в сучасній німецькій мові. Це підтверджується наявністю в корпусі фактичного матеріалу значного числа слів, які не включені в словники.

В номінативній діяльності читача мовної спільноти закладається фундамент концептуально– мовного бачення світу. У процесі номінації знаходить своє відображення соціальний досвід носіїв мови, пов'язаний з культурно– історичним розвитком даного народу і пізнавальним досвідом всього людства. Вибір НОП в якості об'єкта дослідження пояснюється перш за все тим, що категорія особи належить до найважливішій сфері позамовної дійсності, безпосередньо пов'язаної з людиною [22, с. 18–60]. Ці лексичні одиниці становлять важливу область лексики будь– якої мови. Найменування осіб за професією є невід'ємною частиною читача діяльності, інтерпретує внязиковую і мовну дійсність. Ономасіологічна група, що включає найменування осіб по професії, є одним з найбільш динамічних, постійно мінливих фрагментів словникового складу, яка постійно привертає увагу вітчизняних і зарубіжних лінгвістів. Найменування особи неодноразово ставали предметом дослідження на матеріалі різних мов: англійської, російської, німецької, французької, іспанської та ін.

Досліджувалися семантичні та структурні особливості НОП, їх семантико– синтаксичні властивості, проводився порівняльний аналіз цих одиниць в різних мовах. Аналіз наукової літератури показав, що тематика досліджень, так чи інакше зачіпають нон досить обширна і різноманітна, але є всі підстави вважати, що з точки зору когнітивного і лінгвокультурологічного аналізів НОП є широке дослідницьке поле, окремі питання якого розглядаються в даній роботі.

Найменування осіб за професією відносяться до тих лексичним верствам, вирішальна роль в оновленні яких визначається екстралінгвістичним впливом: розвитком виробничих відносин і науково– технічного прогресу, соціальними змінами, суспільним поділом праці. Тому вивчення динаміки утворення і вживання іменників – найменувань осіб за професією в сучасній німецькій мові – може бути адекватним тільки при обліку конкретних соціально– економічних умов, складаються в Німеччині. Проблема вивчення ПОП має двоїсту природу: лінгвістичну і соціальну. Лінгвістична сторона проблеми

може бути розглянута як сукупність внутрішньомовних (словотворчих, словозмінних, морфологічних і ін.) особливостей, які надають вплив на кількісну і якісну представленість в мові даної групи. Соціальна сторона проблеми пов'язана з немовних факторами, регламентують вживання ПОП в мові. Двоїстість розглянутої проблеми може бути співвіднесена з дихотомією мови, як організованою сукупності коштів, що представляє собою взаємодію системи / структури і норми.

ПЛП – це особлива когнітивна структура, що вимагає відповідного поведінки, продиктованого конкретними знаннями, вони відображають результати досвіду і практичної діяльності людей. ПЛП займають особливе становище в лексиконі німецької мови, оскільки людина являє собою центральне і універсальне поняття як концептуальної моделі світу, так і мовної моделі світу [18, с. 19–31]. ПЛП як один із продуктивних фрагментів лексикону беруть участь у формуванні та поповненні мовної та концептуальної картин світу. стрімкий розвиток новітніх технологій призвело до зміни науково–технічної революції революцією інформаційної, в ході якої створюється нове "інформаційне суспільство". Ступінь володіння простором і часом виступає одним із сучасних показників розвитку суспільства як в науково технічному, так і в соціальному плані. прогресивне зміна інформаційної картини світу призвело до появи нових професій на ринку праці. Новітні НОП знайшли своє відображення в мові, є недостатньо вивченими на базі німецької мови.

Пізнаваний світ нескінченний – нескінченний і процес пізнання для пізнання суб'єкта. Оскільки природна мова – основний засіб пізнання, людина оволодіває нею безперервно протягом всього свого життя. За розвитком цивілізації постійно з'являються нові явища і об'єкти, які повинні бути відображені в свідомості людини і названі – і нові найменування осіб за професією відповідають таким вимогам часу.

РОЗДІЛ 2

СИНХРОННИЙ І ДІАХРОНІЧНИЙ АНАЛІЗ НІМЕЦЬКИХ НАЙМЕНУВАНЬ ОСІБ ПО ПРОФЕСІЇ

2.1 Статус і функції НОП як фрагмента лексикону. визначення поняття «найменування особи за професією»

Предметом даного розділу є аналіз словотворчих і змістовних характеристик найменувань осіб за професією. Необхідність виявлення та опису семантичних особливостей НОП визначається рядом обставин. З одного боку, це пов'язано зі специфікою семантики даних лексичних одиниць, обумовленої їх функціонального призначення для офіційної і неофіційної сфери комунікації. З іншого боку, це викликано меншою вивченістю семантичних властивостей досліджуваних одиниць в порівнянні з їх формальними характеристиками. Словотворче моделювання є складовою частиною і одним з основних напрямків в дослідженні словникового складу мови, що дає можливість забезпечити «перетворення словотворення з науки реєструючої і інвентарної в науку пояснювальну і перспективну, тобто те що правильно прогнозує розвиток своїх об'єктів».

Досліджуючи НОП з діахронічної точки зору, необхідно враховувати те обставини, що з плином часу відбувається не тільки зміна їх кількості, а й стає також очевидним умовний характер самого феномена «професія». У різні епохи одне і те ж найменування одною і тією ж мовою може бути і не бути професійною характеристикою. Подібні відмінності завжди мають соціальну природу, оскільки будь-які стійкі зміни в тому чи іншому вигляді професійної діяльності призводять до змін (уточнень, заміщення) номінацій. У цьому розділі дається опис статусу та функцій НОП, їх семантичних характеристик, наводиться соціологічна класифікація професіоністів [92, с. 70].

Це дослідження ґрунтується на принципах ономазіологічного підходу до аналізу мовних явищ, що розробляються вітчизняними вченими. Ми схильні розглядати НОП як ономазіологічну групу (ОГ) за наступних причин:

1. НОП існують, розвиваються, отримують новий зміст на базі вже наявних у мові слів.

2. Професіоніми відображають суспільно– політичні, економічні, соціальні зміни в суспільстві, сучасні тенденції його розвитку.

3. НОП мають властиві їм ономасіологічні категорії.

Значення слова «професія» походить від латинського дієслова *profiteor* – «Оголошую своєю справою» і трактується як «рід трудової діяльності, занять, що вимагає певної підготовки і що є зазвичай джерелом існування».

ОГ «найменування осіб за професією» утворює корпус одиниць, до складу якого входять:

1) повні офіційні реєстраційні найменування професій, а також їх короткі варіанти в поєднанні з визначальними компонентами (атрибутивні і композитні найменування професій), вони є стилістично нейтральними;

2) стилістично марковані форми найменувань професій, які мають функціональні обмеження, які не використовуються нарівні з офіційними назвами професій (Нереєстраційні назви).

У німецькій мові існують такі поняття, як *Berufsbezeichnung*, *Berufsbild*, «*Deutsches Universalwörterbuch*» дає такі визначення: *Berufsbezeichnung: offizielle Bezeichnung für einen bestimmten Beruf. Berufsbild: Bild, das sich jnd. von einem Beruf macht, bes. im Hinblick auf Ausbildung, Tätigkeit und Aufstiegsmöglichkeiten.* У нашому дослідженні ми використовуємо також поняття «професійна» (І.Г. Ольшанський) як синонім до поняття НОП.

Поняття НОП знаходиться на перетині двох інформаційних просторів. це:

1. лексична система мови (в цілому);

2. антропоніміка (сукупність слів і термінів, які служать для позначення людини, особи, діяча).

До антропонімів належать найменування індивідів, окремих членів суспільства (соціуму), особистостей.

Ономасіологічна група НОП складається з центру і периферії. В центрі знаходяться назви традиційних, офіційних професій: Lehrer, Verkäufer, Arzt і ін. Ці професії є прототиповими і масовими (Первинність номінації). До периферії належать неофіційні НОП, найменування державних, адміністративних посад, посада або службове становище, місце в якій– небудь установі, на підприємстві тощо і пов'язані з ним службових обов'язків), найменування осіб за званням, звання – встановлюється і привласнюється найменування особи, що свідчить про офіційне визнання його професійної, наукової і т.п. кваліфікації) . Слід підкреслити, що НОП, які стосуються периферії, мають соціальну маркованість і являють собою більш замкнутий і більш статичний лексичний пласт. Така відмінність може пояснюватися тим, що НОП, що відносяться до «центру», співвідносяться з найрізноманітнішими видами людської діяльності.

Статус НОП обумовлюється рядом факторів як лінгвістичного, так і екстралінгвістичного характеру: їх місцем і роллю в лексичній системі мови в цілому і антропоніміці, зокрема, їх функціонального призначення і особливостями як номінативних одиниць, мотивами і специфікою їх утворення та функціонування, їх соціальної детермінованістю, стилістичною нейтральністю або маркування. У нашому дослідженні ми використовуємо також поняття "соціальний статус". Визначення соціального статусу як «співвідносного положення індивіда в суспільній системі» передбачає його ідентифікацію по ряду ознак, специфічних для даної системи.

До числа таких ознак належать расова, етнічна, станова, професійна та ін. характеристики індивіда. Поняття «соціальний статус», як впливає з визначення, є узагальнюючим і включає в себе цілий ряд соціальних характеристик людини. Більш вузьке значення поняття «соціальний статус» можна трактувати як одну з суспільно– значущих ролей індивіда. Будучи складовою частиною лексичної системи мови і її антропонімікона, НОП мають поряд з іншими назвами особи як загальні ознаки , так і ряд особливостей, властивих тільки їм. До загальних ономасіологічних характеристикам,

властивим найменувань особи, слід віднести етномовну, знаковість, індивідуальну референтність, понятійного, натхненність – особа, індівідовідмінність. НОП соціально детерміновані, несуть інформацію про професійний досвід людини. Етномовно як одна із загальних ономасіологічних категорій, властивих НОП, обумовлюється тим, що входять до їх складу лексеми створюються і функціонують в тому чи іншому етномовному співтоваристві, що є складовою частиною лексичної системи відповідної мови, виконують свої функції в мовній системі даного конкретного етносу.

Етноцентричність, тобто орієнтованість на відповідний етнос, проявляється в тому, що, зустрічаючи, наприклад, в засобах масової комунікації назви професії або посади *Bundeskanzler (Bundeskanzlerin), Bundesminister* і ін. Ми однозначно сприймаємо їх як представників конкретного етносу і мови. Для КПП характерна своя номинативна специфіка, що відрізняє їх від інших антропонімів. Професіоніми володіють своїми специфічними рисами, їх основними ономасіологічними характеристиками є: первинність номінації, національна нормативність, стійкість, офіційність вживання для стилістично нейтральних професіонімів. Слід окремо відзначити стилістично марковані професіоніми як особливі номинативні одиниці, яким властиві: вторинність номінації, її нестійкість, образність, коннотативність, стилістична сниженність, словотворча окказіональність.

Сфери функціонування НОП: офіційні (стилістично нейтральні) НОП – офіційна сфера, неофіційні (стилістично марковані) НОП – неофіційна сфера, середа повсякденного, невимушеного спілкування. Об'єктом нашого вивчення є перш за все офіційні професіоніми, а неофіційні розглядаються нами як синоніми, що служать для підвищення або зниження соціальної значущості тієї чи іншої професії. Зі статусом НОП тісно пов'язані їх функції. Під терміном «функція» в даному дослідженні розуміється призначення, роль, що виконуються одиницею мови при її відтворенні в офіційному дискурсі. Класифікація і опис функцій професіонімів можливі при виявленні їх ролі,

яку вони виконують в структурі одиниць вищого рівня, тому доречно говорити про функції частини по відношенню до цілого, елемента до системи [12, с. 70].

Функція – це іманентна призначеного елемента до певного способу існування в системі, служінню цій системі. Функціонування знака – це реалізація їм в мовному процесі цього призначеного. Найважливішими параметрами функцій будь – якого елемента, зазначає В.Г. Гак, є інтенціональність (навмисність) і регулярність (постійність) її прояви. Для виявлення типів мовних функцій найбільше значення мають такі аспекти: обсяг мовної одиниці (носія функції) і обсяг середовища, в якому функціонує одиниця. У зв'язку з цим слід зазначити: 1. НОП є мовними знаками, їх функції притаманні мові в цілому і його лексичним одиницям, зокрема; 2. НОП мають свої функціональні риси.

При обліку взаємозв'язку розглянутого аспекту з функціональним призначенням мови ми виходимо з того, що різні функції мови обслуговуються його різними елементами. Так, комунікативна функція реалізується за допомогою пропозицій, словосполучень і окремих слів. Ті ж елементи мови, вигуки, імперативи служать для вираження експресивної функції. Особливі функції властиві кожному мовному рівню. На лексичному рівні А.А. Реформатський виділяє номінативну функцію для власних імен та читача – семасіологічну для імен загальних. В. Бланар в якості однієї з основних функцій антропонімів називає функцію ідентифікації. Крім цього він відносить до антропонімічних наступні функції: 1) вказівка на родинні зв'язки; 2) соціалізація людини в суспільстві; 3) характеристики; 4) вказівка на соціальне походження.

Відсутність однакового підходу до функціонального призначення антропонімів позначається і на класифікації функцій НОП. Нам представляється логічним підходити до розгляду функціональної ролі професіонімів не тільки з урахуванням їх основних номінативних властивостей як індивідуалізуючих знаків, а й взяти до уваги їх логіко–комунікативну обумовленість, прагматичну спрямованість, соціально–

розпізнавальний модус. З урахуванням вищевикладеного ми вважаємо, що НОП за своїм призначенням поліфункціональні. Їм властиво виконання цілого ряду і загальнономовних, і суто ономастичних функцій, що дозволяє нам виділити в якості основних такі групи функцій. Це: 1) номінативна; 2) комунікативна; 3) ідентифікативна; 4) характерізована ; 5) соціально–розпізнавальна; 6) експресивно– оцінювана; 7) дейктическая функція. Ідентифікативна функція близька до соціально–розпізнавальної, характеризує – до експресивно– оцінної.

Номінативна та комунікативна функції :

Кожна з цих загальнономовних функцій властива одиницям мови, в тому числі і НОП. Завдяки їм, на основі їх супроводу можуть проявлятися і всі інші функції, властиві НОП. Комунікативна функція проявляється насамперед у тому, що найменування особи служить основою повідомлення: *Caster / in*, *Developer / in* та ін. Про широту прояви читача функції свідчить те, що, беручи участь в процесі найменування, професіоніст може виражати розпізнавальну і характеризує ознаки об'єкта.

Ідентифікуюча функція :

Основною функцією всіх антропонімів (в тому числі і АБО) в силу їх спорідненості слід вважати ідентифікуючу. Офіційні і неофіційні НОП, співвідносяться з конкретним денотатом і виділяють його з соціуму, ідентифікують індивід, в цьому полягає їх основна номінативна функція. Але суті це – монофункціональні знаки , але вони не позбавлені повністю функції характеристики. Як і будь– який антропонім, професіоністи несуть певну інформацію, імпліцитно міститься в їх семній структурі. Наприклад, НОП – *Bioinformatiker*, *Fachinformatikerin* характеризують своїх носіїв як за належністю до класу людей, тобто за родовою ознакою, так і за ознакою статі – видовою ознакою.

Характеризуюча функція:

З ідентифікуючою функцією тісно пов'язана функція характеризує. Ця функція властива в основному неофіційними НОП. Нереперентні імена з

функціональним компонентом типу *Gemusefritze* можуть перетворюватися в референтні за допомогою певних дієслів, таких як *sein, arbeiten (als): Er ist Filmfritze*. Такі дієслова не тільки актуалізують в семантиці іменування функціональний компонент, але і служать своєрідною «зв'язкою» між ім'ям і його носієм. Референтності нереперентних найменувань може сприяти їх особлива видільна ознака, єдина в даному соціумі : *Atomheini (Фізик), Funkheini (зв'язківець), Bulettenheini (кухар), Pillenfritze (антекар), Artikelfritze (журналіст)* і т.д. Особливо рельєфно функція характеристики проявляється в номінаціях оціночно– характеризованого типу: *Mr.Muskel (боксер), Frau Wisch– Wisch (Прибиральниця), Kamerad Schwimm (матрос), Frau Storch (акушерка)*.

Соціально– відмінна функція :

Найменування осіб за професією в силу свого читача природи мають таку характерну особливість, як соціальна детермінованість. Аналіз наявних в нашому корпусі прикладів НОП свідчить про те, що їх мовне оформлення залежить від соціального середовища виникнення, сфери їх вживання. Як приклад, де проявляється соціально– розпізнавальна функція досліджуваних утворень, можна привести неофіційні НОП, номінантами яких є школярі, а їх носіями – вчителі. Характер таких номінантів свідчить про певну соціальну диференціацію шкільного колективу, що можна проілюструвати неофіційними НОП, що мають пряме відношення до професійної діяльності вчителя: *Kommahengst, Vokabelblase, Notensack, Piepmatz, Zeug*. Особливо рельєфно соціальна обумовленість НОП проявляється при аналізі професій, що відносяться до яскраво виражених соціальним групам, до яких можна віднести, наприклад, ув'язнених. Більшість таких НОП відрізняється яскраво вираженою нейротивністю, а їх зміст відображає умови побуту, соціальна нерівність, пасивний опір. Наглядачі іменуються найчастіше з урахуванням своєї професійної діяльності як *Lmsenbuckel* .

2.2 Досвід соціологічної класифікації найменувань осіб за професії

Найменування особи за професією як одна зі складових мовної комунікації невіддільне від умов, в яких вона здійснюється. В.Д. Девкин зазначає: «Мова кожної людини і, в першу чергу, його словник зазнає впливу середовища. Сім'я, місто або село, навчальний заклад, виробництво, партія, громадські організації, об'єднання по спільності інтересів і т.п. мають специфічні лексикони, які роблять серйозний вплив на словник ідиолекта особистості і соціальних груп». Така соціальна диференціація мови, що відображає в мові соціальну структурованість суспільства, є однією з найбільш відчутних форм зв'язку між мовою і суспільством. Носіями кожної з мовних підсистем, що існують в сучасній німецькій мові, є соціально однорідні колективи – соціуми. Професійні суб'язики (соціолекти) мають свій специфічний прояв в тій чи іншій соціальній сфері. Соціолект як сукупність мовних особливостей, властивих будь-якої соціальної групи – професійної, станової, вікової і т.п., обслуговує комунікативні потреби відповідних соціально маркованих груп. Кожна з них відрізняється певними особливостями, що свідчать про вплив соціальних умов на змістовну сторону мовних знаків і їх прагматику, про приналежність мовця до відповідного соціального або професійної спільноті.

Соціолекти сучасної німецької мови, що представляють собою різні мовні різновиди, відрізняються, в основному, особливостями лексики і просторово-соціальної локалізованості її вживання, тобто соціальністю форм мови. За енциклопедичною визначенністю, соціолект – це «особлива мова певної обмеженої професійної або соціальної групи», який характеризується – додає до цього визначення Д.Н. Шмельов – «особливим набором слів і виразів» [60, с. 172]. Ми пропонуємо наступну соціологічну класифікацію професіоністів:

1. традиційні – сучасні НОП: *der Apotheker – der Gesundheitsberater (betreut Patienten im Auftrag von Krankenkassen oder arbeitet im Bereich Gesundheitsförderung und Therapieunterstützung)*;
2. міські – сільські професії: *der Notelfachmann – der Traktorist, die Datenbankdesignerin – die Melkerin*;
3. промислові – традиційні ремісничі професії: *der Industrieelektroniker – der Goldschmied, der Werkzeugmechaniker – der Tischler*;
4. цивільні – військові професії: *der Bürokaufmann der Marineflieger*;
5. професії, що розрізняються за гендерною ознакою: *Frauen–Mannerberufe: die Sekretarin – der Flugingenieur, die Phonotypistin – der Betonbauer, die Arzthelferin – der Bauschlosser*.
6. професії «розумової праці» – професії «фізичної праці»: *der Physiker – der Bauarbeiter*;
7. індивідуальні, елітні професії – масові професії: *der Restaurator – der Verkäufer, der Designer – der Taxifahrer*;
8. «рутинні» професії (перегукуються з масовими) – творчі, креативні професії: *der Strafiendarbeiter – der Schauspieler, der Stuckateur – der Computer–Animateur*.

2.3 Структурно–словотворча класифікація найменування осіб за професією

Словотвір, як і будь–який інший розділ науки про мову, може розглядатися як з історичної (діахронного) точки зору, так і з точки зору синхронної системи мови в його сучасному стані. Словотвір вивчає, з одного боку, закономірності утворення слів, а з іншого – результат попередніх словотворчих процесів, тобто готову «продукцію». У зв'язку з цим в синхронному словотворенні виділяють два аспекти: процесуальний (динамічний), пов'язаний з виникненням нових слів, і аспект, обумовлений

функціонуванням мовних знаків, з аналізом вже готових лексичних одиниць, який прийнято називати статичним.

Статико–словотвірний аналіз лексичних одиниць дозволяє визначити місце досліджуваних словесних знаків у мові в цілому і в його словотвірній системі, зокрема, їх ставлення «до діючих в мові способам словотворення, словотворчим моделям і словотворчим типам». У нашому дослідженні ми переслідуюмо ту ж мету, враховуючи, що аналізовані слова – це лексичні одиниці самих різних способів словотворення, що розрізняються рядом диференціальних ознак.

2.4 Основні словотворчі моделі в області НОП

До числа основних понять словотвору відноситься поняття словотворчої моделі. Модель – термін багатозначний. В даному разі мається на увазі типова структура, що володіє узагальненим лексико– категоріальним змістом і здатна наповнюватися різним лексичним матеріалом (тобто різними лексичними основами) при наявності певних закономірностей сполучуваності її елементів один з одним. У той же час може йти мова про словотворчої моделі, що представляє собою аналог, схему загальної словотвірної системи мови, в даному випадку – німецького. Спосіб словотворення по суті збігається з поняттям словотвірної моделі в першому з названих вище розуміння.

Однак словотворча модель може розглядатися як в процесуальному, так і в статистичному аспекті: за якою моделлю (або по яким моделям) створювалося слово і якій моделі воно відповідає, що ні завжди і не обов'язково збігається. Спосіб словотворення швидше має процесуальний сенс. Засоби словотвору – це конкретні афікси – префікси або суфікси, які оформляють лексичну основу слова.

У сучасній лінгвістиці вживаються терміни «мотивовані» і «мотивуючі» слова (або «похідні» і «що виробляють» слова), що передбачає одночасно структурний і семантичний підходи до синхронного стану лексики. Вживається відповідно термін «мотивація» слова, під яким ми розуміємо

значення, виведене з семантики моделі (тобто з її узагальненого категоріального змісту) і значення виробляє основи. Наприклад, слово *Lehrer* (учитель) мотивовано основою дієслова *lehren* – вчити і моделлю з суфіксом – ег, позначає активне особа – «той, хто вчить». Поняття яке володіє структурним змістом, незалежно від мотивації, ширше поняття мотивації, який передбачає лише семантичний зміст. Ономасіологічний базис – ег і ономасіологічний ознака – *Lehr*. Щоб описати семантику складних НОП, наприклад, *Data– Warehouse– Analyst*, потрібно відновити ономасіологічний предикат – «*jmd., Der Data– Warehouse analysiert*» [77, с. 18–60]. Поняття ономасіологічного базису, ономасіологічної ознаки і ономасіологічного предиката в когнітивних або концептуальних термінах пов'язані з поняттями предметності, знакова і процесуальності як базовими категоріями словотвору. Аналізуючи досліджувані НОП з точки зору узагальнених словотворчих моделей – моделей першого ступеня узагальнення, ми виявили участь їх всіх в освіті цікавлять нас номінацій: суфіксальної і префіксальної моделей, моделі префіксально – суфіксального словопроизводства, композитної моделі, моделей кореневих слів і безафіксного (імпліцитного) словопроизводства, моделей основ з полупрефіксами і полусуфіксами. Однак перерахованим словотворчим моделям властива неоднакова продуктивність. Деякі з них характеризуються високою продуктивністю, інші знаходяться на периферії словотворчого процесу.

Словосложення – поширений спосіб словотворення в німецькій мові, продуктивність якого невпинно зростає. Воно характеризується членістю компонентів, імпліцитним характером межкомпонентних відносин. Синтаксичний зв'язок компонентів в словах даного словотвірного типу морфемно не виражена, хоча багато хто з таких слів мотивуються словосполученнями. Це пов'язано з тим, що сам спосіб словотвору передбачає виведення морфологічних показників за межі морфемного складу утворених лексичних одиниць. Процес утворення нових слів шляхом словоскладання представляється практично безмежним. Завдяки відкритому характеру

словосполучення в мові виникає велика кількість складних слів. Це можна частково пояснити тим, що чим більший об'єм словника, тим більше в ньому кодифікованих однозначних складних імен. Складні слова становлять досить численну групу сучасних НОП. Освіта складних слів, в тому числі і професіонілів, тісно пов'язане як зі словотвором, так і з граматиною, особливо з синтаксичним словосполученням. Складні слова висловлюють по суті ті ж синтаксичні відносини між словами, що і відповідні словосполучення, тільки коротше, в стислій формі, тобто тут проявляється принцип економії. З точки зору морфологічної будови багато з сучасних НОП є хіба що просте «склеювання» основ (*Infonnatikkaufmann, Systembetreuer, Projektmanager* і ін), але найчастіше це «суффіксальні зрощення» (М.Д. Степанова) *Anwendungskoordinator, Kommunikationselektroniker* і ін. Зміст багатьох складних НОП передається частіше описово, синтаксичними групами, за допомогою цілої пропозиції. За типом словотворної структури сучасні НОП розподілені на:

- похідні: *Designer, Manager, Informatiker, Programmierer*;
- складнопроізвищні: *Qualitatssicherer, Datenschutzer*;
- НОП, утворені шляхом субстантивациі (по конверсії): *DVBeauftragte, DV– Angestellte* ;
- складні: *Help– Desk– Support– Specialist, Call– Center– Berater*;
- НОП, утворені за участю аббревіації: *CAD– Autor, IT– Manager, IT – Planer, PC– Koordinator, SAP– Entwickler, DV– Methodiker*.

В рамках дериваційного словотворення досить продуктивна суффіксальна модель. У досліджуваних нами одиницях суффіксальна модель зустрічається найбільш часто. Ми виділяємо наступні суффікси, які беруть участь в освіті німецьких НОП: 1. – *eg, – Ieg, – peg: Developer*; 2. – *e: Biotechnologe* ; 3. – *or: Estimator* ; 4. – *(i) ent: Call– Center– Agent*; 5. – *ist: Data– Mining– Specialist*; 6.

– *ant*: *Consultant*; 7. – *ar*: *Referendar* ; 8. – *ar*: *Veterinar* ;9. – *eur*: *Online-Redakteur* ;10. – *ut*: *Substitut*; 11. – *ier*: *Bankier*; 12. – *nom*: *Gastronom*; 13. – *ikus*: *Syndikus*, *Musikus*.

Для НОП жіночої статі: 1. – *in*: *Teletutor*; 2. – *ina*: *Ballerina*; 3. – *euse*: *Friseur*; 4. – *ine*: *Ballerine* ; 5. – *ess*: *Stewardess*, *Hostess*, *Politesse*, *Klinikess*; 6. – *isse*: *Diakonisse*; 7. – *iere*: *Croupiere*.

Полусуффікси зі значенням особи або частотні другі компоненти: 1. – *frau*: *Informatikkauffrau*, *Kamerafrau*; 2. – *madchen*: *Dienstmadchen*; 3. – *woman*: *Anchorwoman*; 4. – *bruder*: *Krankenbruder*; 5. – *mann*: *Informatikkaufmann*; 6. – *schwester*: *Krankenschwester*; 7. – *tochter*: *Saaltochter*, *Ladentochter* (*schweiz.*); 8. – *dame*: *Biifettdame*; 9. – *mannin*: *Betriebsobmannin* (*Betriebsobfrau*);

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Аналізуючи досліджувані лексичні одиниці, ми прийшли до висновку, що суфіксальна модель освіти НОП є найбільш продуктивною. Поряд з традиційними німецькими суфіксами і полусуффіксами використовуються морфеми – *iere*, – *woman*, – *mannin*. Важливими, на наш погляд, є наступні спостереження та узагальнення:

1. У сучасній німецькій мові широке поширення в НОП отримали скорочення (аббревіатури). Використовуються повні аббревіатури, в яких одночленні або багаточленні компоненти НОП даються у вигляді скорочення: *E- Jurist*, *Internet- Jurist* (*Jurist mit Schwefpunkt Online- Recht*), *ICDesigner* інженер, який розробляє інтегровані схеми (*Ingenieur* , *der integrierte Schaltungen* (*ICs*; *Computerchips*) *entwirft*), *IT- Manager* керівник інформаційно- технологічного відділу, *IT- InformationTechnology*, *das heiBt Computersysteme und – netzwerke* (*leitet die IT- Abteilung in einem Untemehmen, dazu gehört es, die IT- Stmkturen und – Arbeitsablaufe des Untemehmens zu planen, zu realisieren*); а також: *CAD- Berater* / *in*, *CADFachmann* / – *frau*, *CAD- Konstrukteur* / *in*, *CAD- Programmierer* / *in*, *CADSystembetreuer* , *DV-*

Anwendungskoordinator / in, DV– Assistent / in, DVAusbilder / in, DV– Berater / in, IT– Planer / in, IT– Projektmanager / in .

2. Вживаються і неповні аббревіатури, наприклад: *Oko– Auditor, Umwelt– Auditor аудитор в області охорони навколишнього середовища (prüft in Untemehmen, ob das Umwelt– Managementsystem funktioniert und gesetzliche Anforderungen beachtet werden) .*

3. Поряд з аббревіатурами велике поширення в сучасній німецькій мові отримують НОП, що складаються з декількох слів: *BusinessDevelopment– Manager фахівець, який планує подальший розвиток підприємницької діяльності (plant zusammen mit dem Geschäftsführer die zukunfftige Geschäftsentwicklung eines Untemehmens), Change– Control– Ingenieur інженер, який удосконалює технічні прилади (verwaltet, steuert und überwacht alle Anderungsvorgange und Weiterentwicklungsprozesse an einer groBen Maschine und informiert Kunden über geplante technische Änderungen), Help– DeskSupport– Specialist фахівець , який надає допомогу підприємствам в області техніки (erste Anlaufstelle für Anrufer, die mit dem Produkt der Firma technische Probleme haben. Die einfachen Anfragen bearbeitet er selbständig, die anderen gibt er an die Experten der zweiten und dritten Support– Ebene weiter).*

Інші приклади: *Homebanking– Security– Spezialist / in , Human– ResourcesGeneralist / in, Informations– und Telekommunikationssystem– Elektroniker / in ,Ingenieurassistent / in Datentechnik, Ingenieur / in für Informationsverarbeitung InsideSales– Coordinator / in, Institutional– Advisory– Support / in Interconnection– Spezialist / in, Intemational– Relocation– Specialist / in, International Online Communication Manager / in, Intematio naler SAP– Berater für die Funktion Vertrieb, Kundenauftragsabwicklung und Produktionsplanung (m / w), Interview– Koordinator / in , Inventory– Controller / in, Investor– Relations– Manager / in , Kommunikationselektroniker Fachrichtung Funktechnik , Kommunikationselektroniker / in Fachrichtung Informationstechnik, Kommunikationselektroniker / in Fachrichtung Telekommunikationstechnik та ін.*

4. Зустрічаються і змішані НОП, що складаються з абрєвіатури і кількох слів: *IT– Security– Manager, Spezialist IT– Sicherheit фахівець з питань безпеки інформаційно– технологічних систем (Verantwortlich fur Sicherheitsfragen bei komplexen IT– Systemen, zum Beispiel bei Banken oder im Bereich E– Commerce), E– Business– Specialist, E– CommerceConsultant фахівець по комерційним проектам в Інтернеті (betreut und entwickelt virtuelle Einkaufswelten und E– Commerce– Projekte). Інші приклади: DV– Benutzerservice– Fachmann / – frau, SAP Basisberater Logistik (m / w), SAP– Berater / in Logistik, SAP Consultant und Teilprojektleiter, SAP– Experte / – in Business Warehouse , IT– Security– Manager / in, E– Recruiting– Manager / in, E– Learning– Padagoge, E– Learning– Experte / in, ECommerce– Koordinator / in, ECommerce– Consultant / in, ECommerce Logistik Spezialist / in, DV– SupportSpezialist / in та ін.*

Найбільшого поширення в сучасній німецькій мові отримали НОП, що складаються з декількох слів – 49%. Значну роль в синхронному словотворенні відіграють іншомовні елементи, включені в більшості випадків в запозичені лексеми, інколи поєднуються з німецькими основами. Спостерігається і зворотне явище – приєднання німецького аффікса до запозиченої основи. В. Фляйшер пише про «морфематизації іншомовних елементів», а також про можливості приєднання німецьких елементів до запозичених слів. Спостерігається «інтернаціоналізація» німецького словопроизводства, відображає зростання міжнародних зв'язків в сучасному світі, що свідчить про певний рух в системі словотвору. Сучасні німецькі НОП характеризуються великою кількістю запозичень з англійської мови. Серед запозичених НОП переважають похідні освіти.

Запозичення, як і інші способи мовного відображення реальної дійсності, виконує номінативну функцію. Воно відрізняється від всіх інших способів номінації механізмом створення номінативних одиниць, оскільки в даному випадку ми маємо справу з використанням ресурсів іншої мови, тобто вже готових, хоча і нових одиниць, як з точки зору форми, так і змісту.

Високопродуктивними суфіксами для запозичених НОП є: – *ist*, – *ant*, – *or*, – *eur*, – *ent*, – *ier*. Певна частина запозичених похідних НОП чоловічого роду оформляється суфіксом – *er*. Переважна кількість НОП жіночого роду має суфікс – *in*, в той час, як їх виробляє основа є запозиченою: *Institutional-Advisory- Supportin*, *Inventory- Controllerin* і ін.

Найбільш продуктивними суфіксами у запозичених НОП є: – *er* – 12%; – *ist* – 4,5; – *ant* – 4%, – *eur* – 5%, – *or* – 3,5%. Значна кількість запозичених НОП складають складні освіти. Серед складних і сложнопроізводних НОП велика частина одиниць характеризується тим, що певне поширення знаходить змішаний тип освіти, коли один з компонентів є запозиченим, інший – споконвічним словом, наприклад: *Beteiligungsmanager*, *Gastemanager*, *PC-Berater* та ін. У кількісному відношенні це виглядає наступним чином: модель «німецьке слово + запозичене»; модель «запозичене слово + німецьке»; повністю запозичене НОП.

РОЗДІЛ 3

КОГНІТИВНІ ТА ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НОП

3.1 Когнітивний підхід до аналізу НОП

Мова – «головна тема у когнітивній науці». Він містить у згорнутому вигляді пройдений шлях пізнання та його результати, являючи собою «феномен прагматичної економічності». І, хоча людина постійно пізнає світ перцептивним шляхом, саме завдяки мові, через дискурс та повсякденне спілкування, ми отримуємо основний обсяг інформації про світ.

Когнітивна лінгвістика почала інтенсивно розвиватися із середини 70–х р. ХХ століття, її об'єктом є мовне знання чи ментальна структура, що визначає мовну поведінку – породження та розуміння вербальних висловлювань. Когнітивний підхід означає насамперед розширювальне розуміння когніції – процесу пізнання та його результатів. Звідси – широкозначність терміна "когнітивний", як позначає вже не тільки «що стосується пізнання, знання», а й нерідко синонімічного терміну «концептуальний», а найчастіше і терміну «розумний», "Ментальний". Розрізняють два підходи до когнітивних досліджень в області лінгвістики – модульний та холістичний. Модульний підхід, нерозривно пов'язаний із принципами генеративної граматики Хомського, передбачає розгляд мовної системи знання (і насамперед її синтаксичного компонента) як абсолютно автономної субсистеми, яка має особливі відмінні властивості. Відповідно до модульної теорії, мова відокремлюється від інших систем пізнання у когнітивній сфері як самостійний модуль. В рамках модульного підходу до когнітивної лінгвістиці М. Бірвіш та Е. Ланг розробили двоступінчасту теорію семантики, яка в основному спрямована на те, щоб відмежувати один від друга семантичні та концептуальні сфери як два різних модулі в процесі пізнання. Холістичний підхід, сформульований у «Когнітивній граматиці» і представлений насамперед Р. Лангакером та Дж. Лакоффом, передбачає нерозривний зв'язок загальнокогнітивних та власне мовних принципів та правил [22, с 55].

Метою когнітивних досліджень у руслі цій концепції є прагнення описати універсальні принципи типу категоризації або концептуалізації, які однаково лежать в основі всіх ментальних здібностей. Відповідно до холістичної концепції, структура мови не відокремлюється від її функції. Більше уваги приділяється когнітивним та соціальним факторам. Під концептуалізацією Р. Лангакер розуміє ментальні процеси, які зводять до купи інформацію різних областей людський досвід. Згідно з уявленнями провідних вітчизняних та зарубіжних когнітологів, нова наукова парадигма – це синтез когніції та комунікації. Акти комунікації – також когнітивні освіти, оскільки у цих актах народжується та передається, об'єктивується знання. Такий підхід до вивчення мови передбачає володіння людиною знаннями 1) онтологічними (про навколишній світ), 2) прагматичними (про ситуації або контексті) та 3) лінгвістичними (про мову). Тільки володіння суб'єктом, що пізнає, знаннями трьох зазначених типів дає йому можливість адекватно виділити фрагмент навколишньої дійсності, інтеріоризувати його, перетворити його на концепт–значення та дати йому найменування. Знання утворюється внаслідок як відображення світу, а й його "обробки", інтерпретації. Тобто. людина зможе створити об'єктивуючу це знання номінацію лише в тому випадку, якщо він може дати фрагменту світу, що відбивається, своє бачення, яке формується декількома факторами: менталітетом та нормативними установками відповідного соціуму, особистісними особливостями людини, що сприймає і структурою самої ситуації. Відбитий та інтеріоризований фрагмент насправді, ментальна репрезентація «фігури на фоні», проходить з урахуванням людського фактора, а також вимог ситуації чи контексту, перетворюється на наступному етапі когнітивної обробки в Концепція тобто значення і набуває відповідне найменування. Акт семіозису завершено, нова номінація здатна викликати у свідомості об'єкта, що говорить і слухає, в тому числі і за відсутності референт. Після проходження етапу соціалізації нова одиниця міститься на згадку про носії мови, стає фактом мови, об'єктивує знання, що

поділяється мовною спільнотою, бере участь у комунікації, що має когнітивну природу.

Найменування осіб за професією є багатим матеріалом для дослідження з точки зору когнітивної лінгвістики, оскільки них концептуалізовані не тільки знання про власне людську картину миру та ставлення до її фрагментів, а й участь мовних одиниць у формуванні семантичної структури найменувань. Концептуальний підхід до аналізу вимагає показу того, яким чином номінатор враховує найменуванні особи певні фрагменти дійсності та якими засобами мови може бути виражене уявлення про те чи інше явище.

Професіоналам властива наявність принципу подвійного анонцентризму.
Це:

1. Загальний принцип (за Гумбольдтом: людина знаходиться в центрі уваги, мова орієнтована на людину, відображає її фізичні можливості та ін.)

2. у центрі НОП стоїть людина як суб'єкт діяльності.

Когнітивний підхід до аналізу професіоналів означає можливість використання структури мови як доступу до пристрою ментального лексикону.

3.2 Концепт стосовно дослідження НОП

Одна з важливих проблем, що розглядаються в даній роботі це питання про те, як концепт, поступово, формуючись і удосконалюючись, перетворюється в мовне значення, яке перебуває в сучасній лінгвістиці в набагато більшій мірою, ніж раніше, в центрі пильної уваги фахівців. Так, А.А. Леонтьєв вважає, що «значення, колишнє раніше одним з багатьох понять лінгвістики, все більше перетворюється в основне, ключове її поняття». Поняття концепт запозичене з когнітивної психології, трактується по-різному і вимагає тому чіткого визначення. Виникнувши в момент подолання структуралізму, що розглядав мову «в собі і для себя», когнітивна наука пережила період бурхливої експансії, який, з одного боку, призвів до важливих

теоретичних висновків (нове осмислення метафори і категорій), з іншого – зумовив віднесення практично всіх досліджуваних явищ до області каганець. У науковій літературі зустрічаються різні інтерпретації терміна концепт. У ряді випадків концепт вживається як синонім слова «поняття». Цей термін висловлює також ментальні структури картини світу виникає в результаті взаємодії традиції, фольклору, ідеології і релігії, особистого досвіду і системи цінностей. Можливо розуміння концепту в інтегративному сенсі – як багатовимірного культурно значимого соціопсихичних освіти в колективній свідомості, визначеного в тій чи іншій мовній формі. Концепт виступає також як заступник поняття в індивідуальному і колективній свідомості носіїв мови. У цій інтерпретації він значно ширше, ніж лексичне значення, пропоноване в словниках. У короткому словнику когнітивний термінів дається таке визначення концепту: «Термін, службовець поясненню одиниць ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості і тієї інформаційної структури, яка відображає знання і досвід людини; оперативна змістовна одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку, всієї картини світу, відображеної в людській психіці». Співвіднесеність концепту і поняття в словнику не розглядається. У нашому дослідженні ми розуміємо концепт як знання, що відбиває професійний досвід людей, що відносяться до одного мовного колективу [66, с.16– 34].

Структурну модель концепту пропонує Ю.С. Степанов, розуміючи під концептом явище того ж порядку, що і поняття, що розглядається в рамках математичної логіки і культурології. За Степанову, концепт структурований таким чином: 1) основний, актуальний ознака; 2) додаткові, «пасивні» ознаки, які є історичними; 3) внутрішня форма, відображена в зовнішній, словесній формі. Важливим є теза Ю.С. Степанова про те, що для представників даної культури концепт існує і усвідомлюється в різній мірі. В основному ознаці концепт актуальний для всіх носіїв мови і культури. Його додаткові (історичні) ознаки усвідомлюються лише представниками деяких соціальних

груп. Внутрішня форма, або етимологічний ознака релевантний лише для вчених. Створення структурованої моделі концепту дозволяє розробити адекватні методики дослідження, що застосовуються на кожному з його рівнів. Так, для рівня внутрішньої форми пропонується звертатися до матеріалу народних обрядів, звичаїв, фольклору, тобто шукати буквальний сенс. Для вивчення пасивного шару концепту рекомендується вдаватися до історичного методу, тобто виявлення закономірностей розвитку словника в зв'язку з духовним розвитком суспільства. У лінгвістичному дослідженні цей метод об'єктивується як діахронному розгляд матеріалу. Актуальний шар розглядається перш за все з соціального боку, тобто. виявляються категорії колективної свідомості шляхом синхронного аналізу. Найбільш значимі тут тексти ЗМІ, мовна інтерпретація актуальних подій і т.п. Така постановка питання дозволяє на практиці застосувати поняття «концепт» як інструмент когнітивно– концептуального і лінгвокультурологічного аналізу.

3.3 Проблеми категоризації та концептуалізації

В процесі пізнання людиною навколишнього світу провідна роль належить мові, так як він є центром когнітивної діяльності суб'єкта. З його допомогою відбувається означивание елементів концептуальної картини світу. Між думкою і словом знаходиться надзвичайно важливий проміжний етап – процес номінації, який як би зшиває воедино реальний світ і світ мови, формуючи тим самим певні відносини між предметом і обраною для його позначення мовної одиницею. Вивчення ментального світу людини, когнітивні підстави аналізу НОП тісно пов'язані з поняттями, якими оперує сучасна лінгвістика: концептуальна картина світу, концептуальна система, концепт і ін. Концептуальна система виступає як система думок і знань про світ, відображає досвід людини. Кодом, який фіксує ментальний світ людини, є мова. Найважливіші концепти кодуються саме в мові. Глобальні зміни в політичній, соціальній та культурного життя Німеччини вплинули на розвиток категорії найменувань осіб за професією, які в свою чергу було використано в

сучасній німецькій мові [72, с. 18– 60]. Порівнюючи отриману інформацію щодо лінгвістичних, прагматичних і культурологічних фактів, людина співвідносить її з уже наявними у нього знаннями і породжує нові смисли. Нагадаємо положення Е.С. Кубряковой про те, що акт номінації з точки зору ономаціологічного підходу (передвісника когнітивного підходу) передбачає дві різні операції: 1) для того, щоб назвати щось, необхідно ідентифікувати референт, визначити його місце в когнітивній системі говорить і віднести його до певної категорії; 2) далі йде операція порівняння даного референта з іншими подібними йому в даній категорії (класі), в результаті виділяються характеристики, що відрізняють даний референт від йому подібних. Когнітивне членування реальності пов'язано з процесами категоризації. У плані категоризації розглядається поява синонімів в НОП. У даній ОГ можна виділити наступні групи синонімів:

1. Для позначення професії вчителя можуть використовуватися нейтральні синоніми: *der Lehrer, der Padagoge, der Schulmeister* (устар.), експресивно– забарвлені синоніми: *der Pauker, der Steifklopper* і жаргонізм *der Rohrstockschwinger*. Лікар – *der Arzt, der Doktor* (нейтральні); *der Kurpfuscher, Quacksalber* (експресивно– забарвлені); *Metzger ohne Laden* (жаргонізм) *Прибиральниця, технічка* – *das Dienstmädchen* (устар.), *Die Reinigungskraft, die Raumpflegerin* (нейтральні); *die Parkettballerina* (жаргонізм); *die Zugehfrau, die Zugeherin* (діалект, австр. варіант) .

2. Для найменування одного і того ж особи за професією можуть існувати старі, ще не вищедші з ужитку, і нові позначення: – в області електроніки (*Elektrofachkrafte*) поряд зі старим *Nachrichtengeratemechaniker* (механік по апаратах зв'язку) вживається нове *Kommunikationselektroniker*. – в області метал) ФДМЕ (*Metallberufe in der Industrie*] поряд з старим *Metallgewerbemacher* (механік в області металургії) вживається нове *Industriemechaniker; Kraftfahrzeugschlosser* (автослюсар) (старе позначення) – *Automobilmechaniker* (нове позначення).

3. Для одного і того ж НОП можуть існувати регіональні варіанти. Наприклад: *Metzer* (Рейнської.), *Metzger* (южнонімецьке).

4. Одним з поширених способів освіти експресивних синонімів є перенесення назви за подібністю зовнішньої характеристики, по роду діяльності: *Backer – Mehlwurm*, *Apotheker – Giftmischer*, *Beamter – Sesselfurzer*, *Polizist – gruner Frosch*, *Friseur – Fadenzieher*, *Kellner – Trinkgeldpinguin*.

Аналіз досліджуваного матеріалу показав, що не у всіх нових німецьких НОП є синоніми – з 1600 проаналізованих НОП тільки у 217 відзначено наявність синонімів.

НОП розвиваються на базі вже існуючого лексичного матеріалу. В той же час, деякі застарівають і виходять з ужитку (*die Erzieherin – die Bonne* устар.); інші НОП виходять з ужитку в зв'язку з тим, що він витіснені відповідними синонімами: *Reisstellenleiter* (устар.) – *TravelManager* менеджер, туроператор в бюро подорожей, *Umweltschutztechniker* (устар.) – *Abfalltechniker*, *Recyclingtechniker* – фахівець з вторинної недеработке відходів, *Bauschlosser* (устар.) – *Konstruktionsmechaniker* конструктор.

Поняття «принцип концептуалізації» об'єднує найбільш характерні і поширені ознаки, за якими відбувається найменування. Принцип концептуалізації – це якесь початкове положення, яке виявляється на основі узагальнення окремих ознак, що фіксуються за допомогою внутрішньої форми семантичних одиниць. Принцип концептуалізації служить відправною базою для створення нових найменувань, отже, він виконує функцію ономазіологічними моделі, на яку говорять орієнтуються при створенні інших найменувань однорідних об'єктів. Загальний концептуальний аналіз німецьких НОП дозволив виявити дві різні системи концептів, відповідних старому і новому знанню: – старе знання – *Techniker*, *Informatiker*, *Manager*, *Designer* і ін. – нове знання – *Abfalltechniker*, *Bioinformatiker*, *Internet-Designer* і ін. Концептуальний аналіз сучасних німецьких ПЛП дозволяє зробити

наступні висновки: попереднє ПЛП є базовим для наступного (нового) ПЛП; концепт розвивається послідовно, відбувається нарощення ознаки, знання; спостерігається поступальність розвитку професіонімов. Традиційні професії, з якими ми зустрічаємося щодня, які нам знайомі, зрозумілі, дозволяють досить легко пояснити їх сенс, зміст [44, с. 8–16].

В сучасній німецькій мові зустрічається велика кількість нових професій з похідним другим компонентом «*Manager*»: *IT– SecurityManager, Group– Manager, Gastmanager, Finance– Manager, Content– Manager, Category– Manager i т.д Manager*:

1. *mit weitgehender Verfügungsgewalt und Entscheidungsbefugnis ausgestattete, leitende Personlichkeit eines GroBunternehmens;*

2. *geschäftlicher Betreuer von Künstlern, Berufssportlern.* «*Manager*» має синоніми, пов'язані з історією походження цього слова: *Handler: ein tüchtiger Handler* – слухну торговець: *Verkaufser : er ist Verkaufser in einer Buchhandlung* – він продавець в книжковому магазині; *Kaufmann: er ist ein reicher Kaufmann* – він багатий купець: *sie sind Kaufleute von Beruf* – вони по професії комерсанти: *Geschäftsmann: ein kluger, seriöser Geschäftsmann* – розумний, солідний комерсант: *Hausierer: ich habe diesen Kamm bei einem Hausierer gekauft* – я купила цю гребінку у лоточника: *Greibler (австр.) = Нокер; Kramer: (вуст.) wir kaufen die Lebensmittel bei einem Kramer* – ми купуємо продукти у крамаря. у найзагальнішому вигляді сучасне семантичний зміст концепту «*Manager*» в німецькій і «менеджер» в російськомовній лингвокультурах представляють людини, що володіє адміністративними навичками, умінням спілкуватися з людьми, що володіє мистецтвом управління. При більш пильному розгляді смислового змісту концепту виділяються наступні понятійні конституенти НОП «менеджер»:

- управління персоналом організації;
- управління організацією;

- управління виробництвом, продажем товару або послуг
- управління господарською діяльністю організації;
- організаційна діяльність.

3.4. Лінгвокогнітивна репрезентація сучасних німецьких професіонінів

Сучасні когнітивні дослідження мови та мовних одиниць дозволяють зробити висновок про те, що мова як когнітивна здатність людини виконує центральну роль у обробці, зберіганні та передачі не лише різних типів об'єктивного знання світі, а й знань оціночного характеру. Аналіз сучасних німецьких професіонінів (твори публіцистичної літератури: *Englert S. "Die Jobs der Zukunft"*, *Hitschfel U., Zimmer U. Hanbuch Berufswahl*, *Hofert S. Berufe mit Zukunft. Internet– Jobs*», *Krauss R., GroB R. "Wer verdient wieviel?"*, *Massow M. "Jobber– Atlas"*, *Massow M. "Atlas neue Werbe– und Kommunikationsbemfe"*, *Staufenbiel J., Giesen B. «Berufsplanung fur den IT– Nachwuchs»*, оголошення в періодичного друку) показав, що основна їх частина використовується в словосполучення прикметник + НОП, де прикметник має оцінний характер: *gute alte Allrounder, ein echter Facility– Manager, ein erfahrener Softwareprogrammierer* та ін У цьому випадку можна говорити про оціночну концептуалізації та ланцюжкової категоризації НОП як специфічних процеси пізнання навколишнього світу. У найзагальнішому вигляді під оцінною концептуалізацією розуміється оцінне осмислення об'єктів навколишнього миру та освіти в результаті цього оціночних концептів у нашій свідомості, а під оцінною категоризацією – угруповання об'єктів та явищ за характеру їх оцінки у відповідні оціночні класи та категорії (Статичний аспект), або розумове співвідношення об'єкта або явища з певної оцінної категорії (динамічний аспект).

Оціночні концепти визначають зміст оціночних категорій та служать когнітивною основою для формування. Оціночні концепти професіонінів

ставляться швидше класифікаційного типу концептів, оскільки завжди пов'язані з думкою або оцінкою конкретної людини або групи людей, пов'язаних з певною професією. Оціночна категоризація має як індивідуальний характер, так та колективну оцінку тих чи інших професійних якостей. Індивідуальний характер проявляється, перш за все, у конкретному наповненні того чи іншого змісту, у можливості індивідуального прочитання певної думки чи оцінки, її особисту інтерпретацію. Розглянемо як приклад оціночну категорію «*ein guter Animations– Designer*». В основі її формування лежить відповідний оцінний концепт, який передбачає знання цілого набору характеристик, обумовлених професійними чи особистісними якостями людини. Вважається, що "*ein guter Animations– Designer*" повинен в досконало володіти відповідними комп'ютерними програмами, бути людиною творчою, мати художньо– графічну освіту [52, с. 18– 60]. Але у кожної людини може бути свій перелік характеристик, які відповідають оціночному концепту "*ein guter Animations– Designer*". Для когось – це високий професіонал, а для когось – порядний, чуйний людина. На практиці всі характеристики не завжди зустрічаються в повному обсязі набір. У той же час, конкретні визначення «*ein guter Animations– Designer*» можуть бути зведені до двох– трьох загальних характеристик, які зрозумілі всім, хто говорить цією мовою, і однаково всіма оцінюються. Це свідчить про те, що зміст оціночного концепту виявляє певну ієрархію показників. Воно включає знання загальних прототипових, ядерних для даної категорії характеристик оцінного характеру, відомих усім членам цієї культурно– мовної спільності людей (колективне оцінне знання), а також знання характеристик конкретних елементів категорії, якими вони упізнаються (Індивідуальне оціночне знання). Оціночний концепт НОН або прототип оціночної категорії припускають конкретну характеристику людини, яка займається тією чи іншою професією, причому ця характеристика може набувати певного позитивного або від'ємне значення. Оціночна категоризація НОП більшою мірою носить інтерпретуючий, антропоцентричний характер. Вона орієнтована на систему цінностей, загальних та приватних оцінок, думок,

стандартів, які служать базою для формування оціночних категорій НОП та відповідної їх класифікації у мові [44, с. 58– 80]. Наприклад, прикметники *jung* та *alt*, крім власне констатації віку, у поєднанні з НОП можуть приймати оцінний характер (*ein junger Automobilkaufmann, ein junger Direktor, ein junger Arzt – ein alter Lehrer, ein alter Sportler*): *Der junge Recyclingtechniker arbeitet bei einem der größten Entsorgungsunternehmen Europas*. Аналіз сучасних німецьких НОП показав, що є поширеним є також поєднання НОП + дієслово. Ми виділяємо наступну тематичну класифікацію дієслів, з якими найчастіше використовуються сучасні професіонами:

1. обслуговування;
2. супровід;
3. проектування, планування;
4. управління;
5. організація;
6. консультація;
7. посібник.

Дієслова, які використовуються в поєднанні з НОП, є в основному концепт процесуальної ознаки. «Значення процесу властиво всім дієсловом незалежно від своїх лексичного значення. Дієслово представляє як процес (процесуальний ознака) і дії, і стану, і відносини». Щоб роз'яснити суть поняття процесуальної ознаки, потрібно визначити когнітивний статус явища, тобто, як воно було сприйнято, осмислено, пізнано людиною, які сторони чи аспекти онтологічного явища були концептуалізовані людиною. Для цього ми ділимо сцени, сприймаються людиною, на сцени у спокої, без змін (видимих або відчутних) і сцени, нанротів, з візуально або тактильно відчуваються змінами. Перше ми називаємо станом справ, друге – ситуаціями чи подіями. По–перше, статичних, нічого не відбувається, по–друге, щось змінюється,

люди чи об'єкти не залишаються «теми ж» чи «там ж». Для цього відповідні об'єкти або частини сцен та кодуються дієсловами, які в першому випадку відносяться до опису розміщення об'єктів, їх стабільних станів, їх позиційних характеристик, а в другому – до опису змін у стані справ, що трактуються як події і як би фіксують перехід від одного стану (становища справ) до іншому. Сучасні НОП, що мають пряме відношення до соціальної та професійної діяльності людини, є іменами функціональними. Це з тим фактом, що найбільш істотними для людини є його характеристика як діючого об'єкта (агенсу), та характеристики, які пов'язані з його індивідуальними, оціночними якостями та властивостями, що пояснюється прагматичними причинами. Специфіка матеріалу, що досліджується у цій дисертації, визначила необхідність розгляду окремих питань, пов'язаних із перекладом [32, с. 45]. Під перекладом у науковій літературі розуміється «можливість більш менш адекватної заміни слів однієї мови словами іншої» на основі їх предметної та стилістичної співвіднесеності, при цьому підкреслюється, що слова спеціальної лексики мають перекладатися стосовно даного предметно–понятійного поля, а не мови взагалі, як це відбувається під час перекладу слів загальної лексики. Слід наголосити, що нові НОП не зафіксовані лексикографічними джерелами, деякі назви професій не мають свого аналога в російській та німецькій мовах, повністю запозичені з англійської, що ускладнює їх переклад. Для перекладу нових НОП ми використовуємо найчастіше описовий переклад з елементами конкретизації та генералізації понять. Наприклад, назва професії 3– D– Animator/in не є семантично прозорою для всіх носіїв російської мови і тому вимагає додаткової роз'яснення, що й реалізується в описовому перекладі: дизайнер–аніматор, робота якого пов'язана з комп'ютерними графіками для кіно, телебачення та Інтернету (об'ємне зображення). Описовий переклад НОН часто будується на використанні генералізуючого поняття, з наступною його конкретизацією: *Change– Control– Ingenieur/in* – спеціаліст, відповідальний за оновлення технічних коштів. *Risk– Manager/in* – спеціаліст з аналізу ризику, пов'язаного

з комерційної діяльності підприємства. Слід наголосити, що проблема перекладу носить міждисциплінарний характер і може бути задовільно вирішена лише спільними зусиллями фахівців різних напрямів: лінгвістів, психолінгвістів, соціологів, юристів та ін.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

У найменуваннях осіб за фахом відображаються всі сфери діяльності суспільства: виробництво, наука, культура, соціальна організація суспільства, як і вся лексика, професіоніми реагують на всілякі суспільні зміни. У номінативній діяльності людей закладається фундамент концептуально-мовного бачення світу. У процесі номінації знаходить своє відображення соціальний досвід носіїв мови, пов'язаний з культурним розвитком даного народу та пізнавальним досвідом всього людського колективу. Найменування осіб за фахом є невід'ємною складовою частиною номінативної діяльності, що по-своєму інтерпретує позамовну та мовну дійсність. Опосередковані мисленням і нерозривно пов'язані з основними принципами мовної номінації, найменування особи за фахом залежать від професійної діяльності та пізнавальної здатності людей, обумовлені мовним вираженням результатів пізнання та взаємодії зовнішніх та внутрішніх мовних факторів.

Найменування осіб за фахом – це особлива ономазіологічна категорія та когнітивна структура, яка потребує відповідної поведінки, обґрунтована конкретними знаннями, професійною діяльністю людей, відображаючи які розкривають суттєві ознаки об'єкта. Це найбільш інформативні одиниці мови на рівні слова та словосполучення. Когнітивне членування дійсності пов'язані з процесами категоризації. У плані категоризації розглядається поява синонімів у НОП. Досліджувані одиниці розвиваються на базі вже існуючого лексичного матеріалу. Разом з тим, частина застаріває і виходить із вживання, частина витісняється відповідними синонімами, які підвищують престижність професії. В даному випадку мають місце процеси евфемізації та мовної меліорації. Соціальна диференціація мови, що відбиває у його системі

соціальну структурованість суспільства, є однією з найбільш відчутних форм зв'язку між мовою та суспільством. Соціолект, як сукупність мовних особливостей, властивих тій чи іншій соціальній групі, що обслуговує комунікативні потреби відповідних соціально обмежених груп людей. Кожна з них відрізняється певними особливостями, що свідчать про вплив соціальних умов на змістовну сторону мовних знаків та їх прагматику, приналежності того, хто говорить до відповідного соціального або професійної спільноти. Соціолект є символом групового приладдя. Виявлення різних субмов засноване на широкому підході до поняття лексичного субстандарту та природне розмежування різних соціальних груп його носіїв. Воно пов'язане з обумовленістю мовних елементів, їх роллю у структурі соціолекту. Як один з основних факторів підліткового та молодіжного соціолектів слід розглядати протестна поведінка молодих людей, що підштовхує їх до освіти соціально–групових спільнот та формування соціально–вікових субмов.

Одна з найважливіших тенденцій розвитку НОП – це подальша диференціація найменувань особи. Ми виділяємо наступні функціонально–семантичні угруповання:

1. за стильовою приналежністю: *FuBballspieler – FuBballer – FuBballheini*;
2. за епохами (хронологічна диференціація): застарілі – сучасні: *Dienstmädchen – Putzkraft, Reinigungskraft*;
3. співвідношення: літературна мова – діалект, національний варіант: *Kellnerin – Serviertochter* (австр.); 4. за змістом денотату; подальше поглиблення, експлікація більшої кількості диференціальних ознак (сім): *Data–Bank–Techniker – комунікаціїмеханіка*;
5. за експресивно– стилістичним потенціалом: *Frau Storch – Geburtshelferin – Hebamme*;
6. збагачення змісту (інформаційна насиченість, інформативність), це суперечить тенденції до мовної економії: *FuBballer – FuBballheini*.

Німецьким НОП властива також тенденція до «американізації». Збільшення числа міжнародних елементів у НОП обумовлено впливом інформаційної картини світу, потребами самого життя, які, стимулюючи багато інновацій у мові, є соціальним фактором, що безпосередньо чи опосередковано впливає на мовну структуру. Основною тенденцією, що характеризує сучасний стан мов світу, у тому числі й німецької, є процес інтернаціоналізації і ширше – глобалізації (це стосується і НОП), що стосується різних мовні рівні і являє собою загальну закономірність функціонування мов за доби інформаційного суспільства. Фреймовий аналіз нових професіонімів дозволяє виділити наступні дефіційні блоки: результат праці, сфера діяльності, місце діяльності, дія, об'єкт дії, спеціалізація. Слід підкреслити, що сучасні професії об'єктивніше описують фрейм діяльності: *Arbeitsmarktberater – berat zu den Fragen der Berufswahl*. Концептуальний аналіз німецьких НОП дозволяє зробити наступні висновки: попереднє НОП є базовим для наступного (нового) НОП; концепт розвивається послідовно, відбувається нарощування ознаки, знання; спостерігається поступальність розвитку професіонімів. Особливістю НОП у сучасній мові є відображення у них двох протилежних тенденцій. Це: 1) тенденція до зниження суспільної значимості професій; 2) тенденція до зростання їх престижності. У зв'язку з цим можна виділити два процеси:

1. Колишня назва професії виходить із вживання, у новому назві відображається її новий зміст: *Bauer – Landwirt – Agrarier; Sekretar – Office-Manager*.

2. При синонімічній заміні назви професії, престижність якою знижується, нова назва ніби підвищує її «рейтинг»: *kunstlerischer Leiter – Art Direktor; Krankenhaustechniker – Clinical-Engineer; Telefondienstleister – Call-Center-Agent; Gebaudeverwalter – Facility-Manager*.

Тендерний аналіз досліджуваного матеріалу показав, що новим ПОП властива наявність вказівки і на чоловічий, і на жіночий рід – 89%, не мають

форму жіночого роду 11% німецьких нових ПЛП. Більше продуктивним суфіксом для утворення нових ПЛП жіночого роду є суфікс – in – 92,8%. Розвиток ПЛП залежить не лише від прогресу науки та техніки. Вони можуть зазнавати змін, перебуваючи під впливом і зовнішніх, і внутрішніх мовних факторів. Спостерігається тенденція до стирання національної своєрідності у професійному середовищі, що веде – як наслідок – до зникнення специфічних німецьких номінацій. Це може бути пояснено впливом науково– технічного прогресу, впливом інформаційної картини світу і все помітнішої тенденції до глобалізації сучасного суспільства .

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Антропоцентричність мови визначає особливе положення найменувань особи у лексиці та комунікації: вони завжди знаходяться в центрі мовної системи та мовної активності мовців. Для аналізу їх номінативної, словотвірної та семантичної структури недостатньо лише лінгвістичних підходів. Для цього необхідно враховувати багато екстралінгвістичних та соціолінгвістичних факторів, соціальну та індивідуальну психологію та культуру учасників комунікативний акт, менталітет носіїв мови. Соціально– економічні перетворення в об'єднаній Німеччині, вдосконалення технологічних процесів виробництва на базі широкого впровадження комп'ютерної технології та інформатизації, зростаюча роль науки та науково– технічного прогресу як фактора економічного зростання зумовили появу нових професій на ринку праці, які знайшли своє відображення у сучасній німецькій мові. Найменування осіб за фахом є значною ономасіологічною групою, обсяг та характер якої залежить від рівня соціально– економічного розвитку суспільства, ступеня диференціації та спеціалізації виробничих та інформаційно– технологічних процесів. Актуальність дослідження обумовлюється необхідністю вивчення цих лексичних одиниць, їх мовної специфіки та комунікативне використання. Характерні для професіонінів

динамічні процеси неологізації, архаїзації, синонімізації, евфемізації роблять цю проблему актуальною для сучасної лінгвістики. Справжнє дослідження ґрунтується на принципах ономасіологічного підходу до аналізу мовних явищ, що розробляються вітчизняними вченими. Нами було проаналізовано 1600 нових німецьких НОП, що виникли за останні 15–20 років у результаті науково–технічного прогресу, інформаційної революції. У дисертації обґрунтовуються різні види класифікацій нових німецьких професіонімів: соціологічна, структурно–словотвірна, семантична, хронологічна, лінгвокультурологічна. Ономасіологічна група НОП складається з центру та периферії. У центрі знаходяться традиційні, офіційні, які є стилістично нейтральними, найменування професій. До периферії відносяться неофіційні, стилістично марковані НОП, звання, адміністративні посади. Ознаками, що визначають своєрідність професіонімів, є: функціональне призначення, особливості як номінативних одиниць, мотиви та специфіка їх утворення та функціонування. Офіційні та неофіційні НОП є складовою частиною лексичної системи мови та її антропонімікону, володіють як загальними ознаками, і поруч особливих характеристик. До загальних ономасіологічних ознаками відносяться: етномовність, знаковість, номінативність, інформативність, одухотвореність (найменування особи), полорозрізняльність, індивідорозрізняльність. Основними ономасіологічними категоріями, що розрізняють офіційні та неофіційні НОП, є: первинність номінації, нормативність, стилістична нейтральність, а для неофіційних НОП – вторинність номінації, її ненормованість, образність, стилістична забарвленість, словотвірна okazionalnіst, нестійкість. За названими підгрупами антропонімів закріплені різні сфери функціонування: першими – офіційна, за другими – неофіційна. Неофіційні НОП не завжди зафіксовані лексикографічними джерелами. Інформаційні ресурси суспільства стають нині визначальним фактором його розвитку як у науково–технічному, так і соціальному плані. Ступінь володіння простором, часом та інформацією виступає як один із сучасних показників прогресу. Поступальне зміна

інформаційної картини світу призвела до появи нових професій ринку праці. Саме в галузі інформаційних технологій спостерігається їх найбільша кількість, що знайшло своє відображення у мові. Інформаційна картина світу безпосередньо впливає на освіту, розвиток та вживання сучасних німецьких професіонінів. Зі своєю сторони інноваційні НОП активно та конкретно впливають на процеси диференціації, спеціалізації та модернізації інформаційної картини світу. Ці спрямовані один на одного процеси (створення нових професіонінів та вдосконалення ІКМ) базуються на принципі взаємної мотивації. Традиційна назва професії, наприклад, *Arzt*, є загальноновживаним і ближче до розмовної мови, а, наприклад, назва професії *Informatiker* ближча до терміну. Формується нове напрям у науці – професіологія (*Berufswissenschaft*), яка пов'язана з соціологією, психологією, фізіологією. За даними журналу «*Deutschland*» (№ 1/2001) та за прогнозом «*Institut für Arbeitsmarkt- und Berufsforschungen*» до 2010 року найбільша кількість нових професій з'явиться у сфері інформаційних технологій (так звані *IT- und Medienberufe*). Лексика, що позначає АБО, – особливий шар словникового складу, постійно розвивається і змінюється НОП можуть бути регламентованими (нормативними) та нерегламентованими (Ненормативними). Регламентовані фіксуються в офіційних документах – нормативних, правових актах, що перегламентовані включають неофіційні, до офіційного вживання еквіваленти та жаргонізми, Перегламентовані ПЛП зустрічаються насамперед у мовленні, а також у художній літературі та періодичних виданнях. Можливо й таке становище, коли «вчорашні» нерегламентовані ПЛП стають регламентованими та навпаки. Розширення словникового складу нронсходить різними шляхами. Це – утворення нових слів щодо характерних для німецької мови словотворчим моделям (тобто за допомогою певних афіксів та певних типів словоскладання та слововиробництва), запозичення з інших мов, абрєвіація, зміна семантичного змісту слова (Семантична деривація). Одним із важливих способів збагачення лексику є утворення синонінів, у разі синонінізація професіонінів. Аналіз

нових НОП на кшталт словотвірної структури показав такі результати: найбільшу кількість представляють складні НОП (70%), НОП, утворені за участю аббревіації (16%), похідні (13%). Складнопохідні імена та НОП, утворені шляхом субстантивації представлені незначною мірою (0,5%). Спостерігається тенденція до ускладнення структури нових професіонімів. Аналіз досліджуваних одиниць показав, що суфіксальна модель

Утворення НОП є найбільш продуктивною. Поряд із традиційними німецькими суфіксами та напівсуфіксами використовуються морфеми – *iere*, – *woman*, – *mannin*. Важливе місце у збагаченні лексики займають запозичені слова. У сучасній німецькій мові спостерігається активний вплив англійської мови, що пояснюється високим рівнем економічної, соціальної та політичного розвитку англосовітних країн. Вплив англійської мови проявляється в першу чергу у великій кількості прямих запозичень, наприклад (повністю запозичені НОП становлять 21% від загальної кількості нових німецьких НОП): *Facility-Manager*, *IC-Designer*. Спостерігається тенденція до відомої "американізації" сучасних німецьких НОП. Високопродуктивними суфіксами для запозичених НОП є: – *er*(12%), – *eur* (5%), – *ist* (4,5%), – *ant* (4%), – *or* (3,5%), – *in* (25%). Найбільш продуктивною є модель «запозичене слово + німецьке» – 10%. У складі німецьких професіонімів відбиваються тенденції до інтернаціоналізації та глобалізації мови, що зачіпають різні мовні рівні та загальні закономірності розвитку мов у епоху інформаційного суспільства. Збільшення числа міжнародних елементів у межах НОП обумовлено потребами матеріально-інтелектуальної діяльності суспільства, які, стимулюючи багато інновацій у мові, є соціальним фактором, безпосередньо або опосередковано впливає на мовну структуру та процеси номінації.

Аналіз нових професіонімів показує підвищену частотність застосування наступних перших компонентів: *Computer-*, *Daten-*, *DV-*, *E (Electronic)-*, *Info-*, *IT-*, *Kommunikations-*, *Marketing-*, *Media-*, *Multimedia-*, *Online-*, *SAP-*, *Software-*, *System-*. Частотність використання цих компонентів у складі

сучасних німецьких НОП пояснюється впливом інформаційної картини світу, розвитком інформаційних технологій, диференціацією сучасного суспільства та сучасного виробництва. Чинники, що визначають динаміку розвитку НОП, укладені у самому суспільстві, в ході розвитку якого з'являються нові професії, пов'язані з Інтернетом, інформаційними та комп'ютерними технологіями, та що відображають нові соціальні та виробничі відносини між людьми. Змінюється соціальний престиж професій, зростає роль науково– виробничих інновацій та реклами в освіті та розповсюдженні НОП. Деякі професіоніми з низки причин дезактуалізувалися і вийшли із вживання. У цій сфері постійно походять динамічні процеси неологізації/архаїзації, евфемізації, синонімізації в рамках якої розмежовуються меліоративи та пейоративи. Особливістю НОП є тенденція до зниження суспільної значущості професій, з одного сторони, і тенденція до підвищення престижності, з іншого. У зв'язку з цим можна виділити два процеси:

1. Колишня назва професії виходить із вживання, з'являється її новий зміст: *Bauer – Landwirt – Agrarier; Sekretar – Office– Manager*.
2. Синонімічна заміна назви професії, престижність якої знижується, нова назва як би підвищує її рейтинг: *Krankenhaustechniker – Clinical– Engineer*. У цьому випадку можна говорити про процеси евфемізації. Необхідність виявлення та описання семантичних особливостей НОП диктується низкою причин. З одного боку, це пов'язано зі специфікою семантики даних лексичних одиниць, обумовленої їх неоднорідністю – стилістичною нейтральністю або стилістичною маркованістю, функціональним призначенням для офіційної чи неофіційної сфери спілкування. З іншого боку, це пояснюється меншою популярністю семантичних характеристик досліджуваних одиниць порівняно з їх формальними характеристиками. Особливість семантики аналізованих професіонімів пов'язана з тим, що офіційні НОП є продуктом офіційної сфери професійної діяльності людини, а неофіційні НОН є продуктом мовлення безпосередньо детермінованою комунікативними та номінативними

потребами мовної спільноти. Найменування осіб за професією є благодатним матеріалом для дослідження з точки зору когнітивної лінгвістики, оскільки них концептуалізовані не тільки знання про власне людську картину миру та ставлення до її фрагментів, а й участь мовних одиниць у формуванні семантики найменувань. У дисертації робиться спроба аналізу професіонімів з погляду комнозитообразований.

У нашому дослідженні ми поділяємо професії умовно на три групи:

1. Традиційні професії, ремесла (*Lehrer, Arzt, Backer, Fleischer, Schmied, Hirt, Bauer, Bierbrauer, Schuhmacher, Koch та ін.*).
2. Професії, що виникли внаслідок науково–технічної революції (*Industriemechaniker, Werkmeister, Konstmktionsmechaniker, Ingenieur та інших.*).
3. Сучасні професії, що виникли в результаті інформаційно–технологічної революції, впливом інформаційної картини світу (*IT–Systemelektroniker, Informatikkaufmann, Medientechniker, E–Commerce–Manager, Info–Broker та ін.*).

У традиційних назвах професій внутрішня форма найменувань не завжди відображає об'єктивну ситуацію діяльності, пов'язану з професією. В основі назви нерідко лежить неосновна ознака: *schneiden – різати, kroïtu. Schneider – Handwerker, der Kleider herstellt*, У назві професії не завжди відображені об'єктивні моменти кадру. Спостерігається ускладнення структури нових НОП, завдяки цьому визначається точність змісту та меж професії. Кількісний аналіз дозволяє зробити такі висновки: найпоширенішими є наступні фрейми – результат праці 28%, дія 24%, місце діяльності 16%, сфера діяльності 12%, об'єкт дії 12%. Слід підкреслити, що сучасні професії більш адекватно описують кадр діяльності. Корпус німецьких найменувань осіб за фахом має інтегральний характер, оскільки у цій ономазіологічній групі лексики

відбиваються всі сфери діяльності суспільства: виробництво, сучасні технології, наука, новітні системи зв'язку та управління, культура, соціальна організація товариства. Лінгвокультурологічний аналіз НОН передбачає облік двох основних факторів позамовного впливу: соціальних та культурно-національних. Соціальна детермінованість відбиває вплив соціального середовища на мову та мовленнєву поведінку людей. Виникнення та функціонування найменувань осіб за фахом визначаються принципами мовної номінації та обумовлені взаємодією зовнішніх та внутрішніх факторів мовного розвитку. Тендерний аналіз сучасних німецьких професій показав, що досліджуваним одиницям характерна наявність і чоловічої та жіночої форм найменування. Жіночі професії представлені невеликою кількістю, спостерігається тенденція до зменшення кількості «чисто» чоловічих професій. Найбільш продуктивними та часто вживаними у жіночих є суфікс –in і орфографічне нововведення, що спостерігається у запозичених НОП і що вказує на їхній рід – (m/w), яке може використовуватися також у німецькому варіанті – (m/f). Слід наголосити, що порядок проходження літер – m/w або – w/m залежить від того, переважно який є професія – чоловічий чи жіночий. Здійснений у дисертації комплексний аналіз лексичних одиниць дозволяє дійти невтішного висновку у тому, що ономасіологічна група, вюиочающая найменування осіб за фахом, є одним з найбільш динамічних, «креативних», постійно змінних фрагментів словникового складу. Це пояснюється як лінгвістичними, і екстралінгвістичними причинами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абреимова Г.Н. Семантическая структура наименований лиц женского пола в современном русском языке : дис. ... канд. филол. наук. Елец, 1998. 207 с.
2. Авакова А.С. Наименование спортсменов в русском языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук. М., 1971. 19 с.
3. Александрова О.Н. Неофициальные личные имена в частной переписке дневниковых записях конца XIX – начала XX века. *Ономастика Поволжья*. Уфа, 1973. Вып.3.
4. Антышев А.Н. Имена. Немецкие антропонимы. Уфа Изд-во БГАУ, 2001. 240 с.
5. Апресян Ю.Д. Избранные труды. М.: Яз. рус. культуры, 1995. Т. 1: Лексическая семантика, синонимические средства языка. 472 с.
6. Арутюнова Н.Д. Коммуникативная функция и значение слова. *Филологические науки*. 1973, №3.
7. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений. Оценка. Событие. Факт. М.: Наука, 1988. 341 с.
8. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека. М., 1998. 896 с.
9. Балтаев С. Суффиксы деятеля в английском и туркменском языках : автореф. дис. ... канд. филол. наук. М., 1973. 29 с.
10. Басманова А.Г. Именные части речи во французском языке: трудности французской грамматики. М.: Просвещение, 1991. 160 с.
11. Бекбалаев А.А. Лексическая номинация в современном немецком языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Фрунзе, 1979. 50 с.
12. Беликов В.И., Крысин Л.П. Социоллингвистика: учебник для вузов. М.: АСТ, 2001. 439 с.
13. Белоусова А.С. Русские имена существительные со значением лица: (лексический класс и его словарное описание) : автореф. дис. ... канд. филол. наук. М., 1986. 22 с.
14. Бельчиков Ю.А. Перифраза. *Русский язык*: энцикл. / гл. ред. Ю.Н. Караулов. М.: БРЭ, 1998.

15. Болдырев Н.Н. Структура и принципы формирования оценочных категорий. *С любовью к языку*: сб. науч. тр. Воронеж: ВГУ, 2002. С. 103–115.
16. Борисекова Л.М. Когнитивные аспекты словообразования : автореф. дис. ... д-ра филол. наук. Тверь, 2005. 40 с.
17. Борисенкова Л.М. Формирование языкового значения: когнитивный подход. *Культура как текст*: сборник науч. ст. Смоленск, 2004. Вып.4.
18. Брутян Г.А. Язык и картина мира. *Философские науки*: науч. докл. Высш. шк. М., 1973. №3. С. 19–31.
19. Бурдина З.Г. Категориальный спектр в его отношении к картине мира. *С любовью к языку*: сб. науч. тр. М.: Воронеж, 2002.
20. Ван Дейк Т. Язык. Познание. Коммуникация. М.: Прогресс, 1989. 340 с.
21. Васильева Л.Н. Суффиксальное словообразование наименований лиц по профессии в русском и украинском языках : дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. М., 1971. 231 с.
22. Вашунин В.С. Субстантивированные сложные слова в немецком языке. М.: МГПИИЯ, 1990. 158 с.
23. Вацек Й. Производные имена существительные – названия лиц в русском языке в сопоставлении с чешским языком : дис. ... канд. филол. наук. М., 1989. 148 с.
24. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов. М., 2001. 288 с.
25. Вендина Т.И. Словообразование как источник реконструкции языкового сознания. *Вопросы языкознания*. 2002. № 4.
26. Вернадский В.И. Живое вещество. Биосфера. Человек. М.: Наука, 1989.
27. Виноградов В.В. Вопросы современного русского словообразования. *Исследования по русской грамматике*: М.: Наука, 1975. 559 с.

28. Виноградов В.В. Русский язык (грамматическое учение о слове). М.: Высш. шк., 1972.
29. Володина М.Н. Когнитивно-информационная природа термина. М.; Изд-во Москов. ун-та, 2000.
30. Володина М.Н. Теория терминологической номинации. М.: Изд-во Москов. ун-та, 1997. 180 с.
31. Гак В.Г. К типологии лингвистических номинаций. *Языковая номинация (Общие вопросы)*. М., 1977.
32. Гак В.Г. Теоретическая грамматика французского языка. Морфология. М.: Добросвет, 1975.
33. Гак В.Г. Теоретическая грамматика французского языка. – М.. Добросвет, 2000, 832 с.
34. Гак В.Г. Фразеорефлексы в этнокультурном аспекте. *Филологические науки*. 1995, № 5.
35. Гак В.Г. Языковые преобразования. М.: Яз. рус. культуры, 1998. 738 с.
36. Горский Д.П. Логика. М.: Высш. шк., 1983.
37. Гринев С.В. Введение в терминоведение. М.: Москов. лицей, 1993. 309 с.
38. Гумбольдт В. О различии строения человеческих языков и его влияние на духовное развитие человеческого рода. *Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию*. М., 1984. С. 307–323.
39. Девкин В.Д. Аспекты речи. *Вопросы немецкой филологии: учен. зап. Моск. гос. пед. ин-та им. В.И. Ленина*, М., 1971. Т. 475.
40. Девкин В.Д. Лексикографический аспект окказионализмов. *Лексика и лексикография: сб. науч. тр.* М., 1998. Вып. 9.
41. Дешериев Ю.Д. Влияние социальных факторов на функционирование и развитие языка. М.: Наука, 1988. 200 с.

42. Дмитриева О.Л. Развитие нормы и проблемы кодификации вариантов рода профессиональных номинаций: дис. ... канд. филол. наук. М., 1987.
43. Душкин А.В. Сопоставительный анализ стилистически маркированных наименований лиц по профессии в современном немецком и английских языках: автореф. дис. ... канд. филол. наук. М., 1978. 24 с.
44. Еременко О.И. Наименования лиц женского пола в русском литературном языке XIX века: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Воронеж, 1998. 21 с.
45. Жаботинская С.А. Когнитивные и номинативные аспекты класса числительных: автореф. дис. ... д-ра филол. наук. М., 1992. 41 с.
46. Земская Е.А. Современный русский язык. Словообразование. М., 1973. 304 с.
47. Земская Е.А. Словообразование как деятельность. М.: Наука, 1992. 221 с.
48. Золотова Г.А. Функции и дисфункции в современной русской речи. *Сборник III Шмелевских чтений*. М., 2001. Вып. 1.
49. Канделаки Т.Л. Семантика и мотивированность терминов. М.: Наука, 1977. 166 с.
50. Карасик В.Н. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград: ВГУ, 2002.
51. Карасик В.Н. Язык социального статуса. М.: Астрель, 2002. 333 с.
52. Караулов Ю.Н. Общая и русская идеография. М., 1976. 216 с.
53. Караулов Ю.Н. Активная грамматика и ассоциативно-вербальная сеть. М.: Наука, 1999. 180 с.
54. Картер Р. Руководство по информационной технологии. Лондон, 1987. *Перспективы информатизации общества*. М., 1989. Ч. 2.
55. Кашпур Е.В. Сопоставительное исследование наименований лиц по профессии и социальному статусу во французском и русском языках. М., 2004. 133 с.

56. Кашпур Е.В. Сопоставительное исследование наименований лиц по профессии: автореф. дис. ... канд. филол. наук. М., 2005. 25 с.
57. Кирилина А.В. Гендер: лингвистические аспекты. М.: Ин-т социологии РАН, 1999. 189 с.
58. Кирилина А.В. Гендерные аспекты языка и коммуникации: автореф. дис. ... д-ра филол. наук. М., 2000.
59. Киселева Т.Т. Женский образ в социокультурной рефлексии: монография. М.: МГУКИ, 2002. 230 с.
60. Клименко Е.О. Гендерные характеристики концепта «менеджмент» в этнокультурном освещении. *Гендер: Язык, Культура, Коммуникация*: матер. междунар. конф. М., 2003. С. 57–58.
61. Концепт и культура: материалы IV междунар. науч. конф. Тамбов: ТГУ, 2003. 526 с.
62. Колшанский Т.В. Соотношение субъективных и объективных факторов в языке. М., 1975.
63. Колшанский Т.В. Некоторые вопросы семантики языка в гносеологическом аспекте. *Принципы и методы семантических исследований*. М., 1976. С. 5–30.
64. Комлев Н.Т. Ономазиология как учение о языковом обозначении неязыковой действительности. *Вопросы лингвистики и методики преподавания иностранных языков*. М., 1988.
65. Красных В.В. Когнитивная база vs культурное пространство в аспекте языковой личности. *Язык. Сознание. Коммуникация*: сб. ст. М., 1997. Вып. 1. С. 128–144.
66. Крысин Л.П. Владение языком: лингвистический и социокультурный аспекты. *Язык. Культура. Этнос*. М.: Филология, 1994.
67. Крысин Л.П. Язык и общество. *Русский язык: энциклопедия* / гл. ред. Ю.Н. Караулов. М.: БРЭ, 1998.
68. Кубрякова Е.С. Английский лексикон и структуры представления знаний. *Сборник. Научных трудов МГЛУ*. М., 1994. Вып. 429.

69. Кубрякова Е.С. Критерии текста. *Текст: структура и семантика: материалы VIII междунар. конф.* М., 2001.
70. Кубрякова Е.С. О понятиях дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике. М., 2000.
71. Кубрякова Е.С. Производное слово в лексике и грамматике. *Слово в грамматике и словаре.* М., 1984.
72. Кубрякова Е.С. Словообразование. *Общее языкознание. Внутренняя структура языка.* М.: Наука, 1972.
73. Кубрякова Е.С. Типы языковых значений: Семантика производного слова. М., 1981.
74. Кубрякова Е.С. Части речи в ономаσιологическом освещении. М.: Наука, 1978. 115 с.
75. Кубрякова Е.С. Части речи с когнитивной точки зрения. М., 1997. 331 с.
76. Кубрякова Е.С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. М.: Яз. славян. культуры, 2004. 560 с.
77. Куркина Т.В. О номинации биологически активных соединений лекарственных растений. *С любовью к языку: сб. науч. тр.* Воронеж: ВГУ, 2002.
78. Лапшина М.Н. Имена лица в американском просторечии: Опыт семантического и социолингвистического описания: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Л., 1985.
79. Левковская К.А. Лексикология современного немецкого языка. М.: Высш. шк., 1968. 320 с.
80. Леонтьев А.А. Формы существования значения *Психолингвистические проблемы семантики.* М.: Наука, 1983. С. 5–19.
81. Лопатин В.В. Русская словообразовательная морфемика: проблемы и принципы описания: дис. ...д-ра филол. наук. М., 1977. 505 с.

82. Лосев А.Ф. Знак. Символ. Миф: труды по языкознанию. М.: МГУ, 1982. 479 с.
83. Маслова В.А. Лингвокультурология: учеб. пособие. М.: Академия, 2004. 204 с.
84. Мейрманова К.С. Системные и коммуникативные аспекты номинации лица в современном немецком языке. М., 1990.
85. Метелева В.В. О связи лексического и словообразовательного значений слова: автореф. дис. ... канд. филол. наук. М., 1979. 24 с.
86. Мечковская П.Б. Социолингвистика: учеб. пособие. М.: Аспект-Пресс, 2000. 206 с.
87. Миронова Н.Н. Дискурс-анализ оценочной семантики: учеб. пособие. М.: НВИ: Тезаурус, 1997. 158 с.
88. Моисеев А.И. Наименования лиц по профессии в современном русском языке: структурно-семантический аспект. Л.: Наука, 1968. 150 с.
89. Моисеев А.П. О языковой природе термина. *Лингвистические проблемы научно-технической терминологии*. М., 1970. С. 127–138.
90. Моисеев А.И. О так называемом «обратном словообразовании». *Актуальные проблемы русского словообразования: учен. зап. Ташкент. ун-та*. Ташкент, 1975. Т. 143. С. 24–30.
91. Наумов В.В. Языковые изменения: причины, механизм и последствия. Самара: Изд-во Самар. гос. Ун-та, 1997.
92. Немченко В.П. Современный русский язык. Словообразование. М.: Наука, 1984. 255 с.
93. Никитин М.В. Курс лингвистической семантики. СПб.: РГПУ, 2007. 819 с.
94. Николаев Г.А. Обратная соотнесенность и обратное словообразование. *Актуальные проблемы русского словообразования: учен. зап. Ташкент: ТГПИ*, 1975. Т. 1. № 143. С. 313–318.
95. Общее языкознание. Формы существования, функции, история языка /под ред. Б.А. Серебrenникова.. М.: Наука, 1970.

96. Ольшанский И.Г. О соотношении категории и концепта. *Германистика*. М.: МГЛУ, 2004.
97. Ольшанский И.Г., Гусева А.Е. *Лексикология. Современный немецкий язык*. М., 2005. 416 с.
98. Панкрац Ю.Г. Пропозициональные модели/структуры. *Краткий словарь когнитивных терминов*. М., 1996.
99. Петренко В.Ф. Введение в экспериментальную психосемантику: лекции по психосемантике. Самара: СГУ. 1997..
100. Пирс Ч. Элементы логики. *Семиотика*. М., 1983. С. 151– 210.
101. Позднякова Е.М. Новые задачи исследования композиционной семантики производного слова в рамках когнитивно-дискурсивного направления. *С любовью к исследованиям: сб. науч. тр.* Воронеж: ВГУ, 2002.
102. Позднякова Е.М. Словообразовательная категория имен деятеля в английском языке. М., Тамбов, 1999.
103. Полынкин В.А. Социальный аспект организации смысла высказывания. *Лексика. Лексикография. Научно-технический перевод: тез. докл.* Орел, 1990. С. 105 = 107.
104. Поможин М.М. О понятии языковой личности и условиях ее структуры. *С любовью к языку: сб. науч. тр.* Воронеж: ВГУ, 2002.
105. Потапова С.Ю. Номинация лица в обиходном дискурсе. Ярославль, 2003.
106. Потапова С.Ю. Неофициальные наименования лица в современном немецком языке: автореф. дис. ... д-ра филолою наук. М., 2004. 55 с.
107. Рахилина Е.В. Когнитивный анализ предметных имен. Семантика и сочетаемость. М.: Рус. словари, 2000. 415 с.
108. [Elektroniknet.de](http://www.elektroniknet.de). URL: <http://www.elektroniknet.de/iobs>
109. Jobchance Call Center. URL: <http://www.jobchance-callcenter.de>
110. WWW. De. URL: <http://www.de/iobs/index>.